

1640

Helsingin yliopiston kirjasto

Suomen kansalliskirjasto

Vuosikertomus *2003*

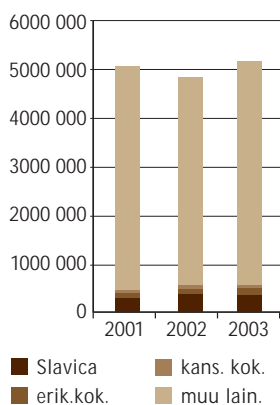
Sisältö

Painopisteet 2003	2	Elektroninen kirjasto	26
Biblioteket i korthet år 2003	4	Elektronisen aineiston hankinnan ja käytön	
Painetun sanan puolesta	6	kansallisen infrastruktuurin kehittäminen	26
För de tryckta ordet	8	Verkkoaineiston hankinta	26
Tutkimuskirjaston palvelut	10	Tutkimustoiminta	28
Elektronisten kirjastopalvelujen kehittäminen ..	12	Elektroniset vapaakappaleet	28
Tutkimusmahdollisuuksia parannettiin	12	Digitointi	29
Integroitu kokoelmapolitiikka	12	Kansainvälinen yhteistyö digitointi-	
Käsikirjoituskokoelmat	13	hankkeissa	30
Löytyvyyttä tehostettiin	13	Kulttuuritoiminta ja viestintä	31
Musiikkikirjasto – Kansallinen äänitarkisto	14	Kulttuuripalvelut	31
Kansallinen julkaisuutuotanto	15	Näyttelyt	31
Vapaakappale- ja kansallisbibliografiapalvelut	15	Konsertit ja tapahtumat	32
FENNICA-tietokanta	15	Sisäinen ja ulkoinen tiedotus	34
Yhteistyö ja koulutus	16	Julkaisu- ja markkinointi	34
Tunnistepalvelut	16	Organisaatio, henkilöstö ja talous	35
Vapaakappalelain uudistamiseen liittyvä		Henkilöstö	36
valmistelutyö	18	Talous	36
Säilytyspalvelut	19	Varainhankinnan valmistelu	37
Kansallisaineiston kuntokartoitus	19	Liitteet	38
Konservointi	19	Lahjoitukset	38
Mikrokuvaus	19	Kulttuuritoiminta	38
Kansallisen kirjastoverkon palvelut	20	Julkaisut	41
Kansallisen kirjastoverkon koordinointi	20	Vierailut kirjastossa	41
Strategisen kumppanuuden kehittäminen	22	Osallistuminen kansainvälisten organisaatioiden	
Yliopistokirjastojen yhteistyön koordinointi ..	22	ja yhteistyöelinten toimintaan	41
Standardointi	22	Osallistuminen kansallisten organisaatioiden	
Elektronisten lehtien luetteloinnin		ja yhteistyöelinten toimintaan	42
kehittäminen	22	Kirjastoalan seminaarit ja tapahtumat	42
Tieteellisten kirjastojen tilastoinnin		Yhteistyöprojektit	42
kehittäminen	22	Kirjaston hallintoelimet	43
Open access -julkaisemisen kehittäminen		Kirjaston johtokunta	
Suomessa	23	Amerikka-kirjaston neuvottelukunta	
Digitaalisen kirjaston sovellukset	23	FinELib –ohjausryhmä	
Linnea2 ja kirjastojärjestelmä	23	Kansallisen luetteloinnin ohjausryhmä	
Kansallisen tiedonhakuportaalin		Tilastot	44
käyttöönotto	25		
Digitaalisten objektien hallintajärjestelmä	25		

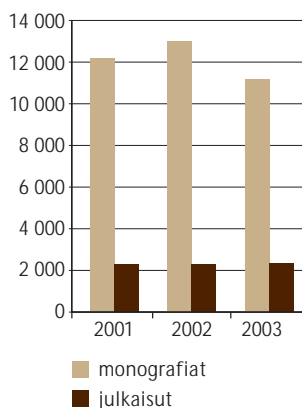
Kirjasto on

- ▶ jatkanut toimialansa laajentamiseen liittyvää valmistelua opetusministeriön työryhmässä ja sisäisesti valmistautuen. Valmistelu on keskittynyt sopimus- ja ohjauskulttuurin kehittämiseen sekä rahoitus- ja palvelurakenteiden selkeyttämiseen.
- ▶ osallistunut uutta vapaakappalelakia valmistelevaan joukkoviestinnän arkistointiprojektin valmisteluun samoin kuin uuden tekijänoikeuslain valmisteluun.
- ▶ edistänyt digitaalisen kirjaston sovellusten käyttöönottoa hankkimalla tiedonhakuportaalin ohjelmiston ja valmistelemalla palvelua sekä valitsemalla digitaalisten aineistojen käsittelyyn tarvittavan ohjelmiston.
- ▶ osallistunut aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön erityisesti digitoinnin, standardoinnin ja elektronisten aineistojen hyödyntämisen osalta.
- ▶ on kehittänyt määrätietoisesti johtamista, niin johtoryhmässä kuin lähiesimiestoiminnassa.
- ▶ käynyt yhteisen arvoprosessin ja jatkaa arvojen nivomista osaksi työkulttuuria.
- ▶ järjestänyt useita laadukkaita näyttelyitä, konsertteja ja muita tapahtumia, jotka ovat saaneet näkyvää huomiota tiedotusvälineissä.

Lainauksen jakauma

Ulkomaisen kirjallisuuden kartunta

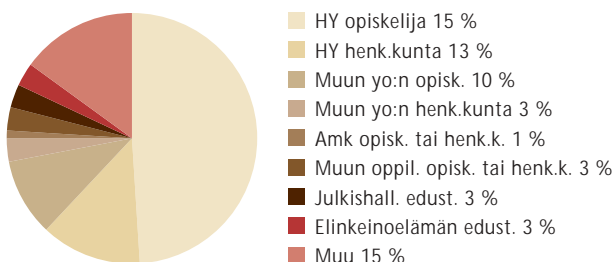

Kirjasto lukuina

- ▶ kirjastokävijöitä 280 728
- ▶ kirjasto antoi 520 100 paikallislainaa
- ▶ kirjasto toimitti toisiin kirjastoihin 2 600 lainaa ja välitti omille asiakkailleen 2 200 lainaa
- ▶ kirjastolla oli tietopalvelun toimeksiantoja 5 400, tiedonhaun opetusta annettiin 450 henkilölle ja kirjastoa esiteltiin 1 525 henkilölle
- ▶ kirjaston kokoelmat karttuivat noin 800 hyllymetriä ja olivat vuoden lopussa kaikkiaan 104 000 hyllymetriä
- ▶ kansalliskokoelman kartunta oli 81 000 yksikköä, josta luetteloimattomien painatteiden osuus oli 51 700
- ▶ muiden monografioiden ja sarjojen kartunta oli 11 200
- ▶ kirjaston kokoelmissa on noin 2,8 miljoonaa kirjaa ja kausijulkaisua, 601 800 mikrofilmirullaa ja filmikorttia sekä noin 2,8 miljoonaa yksikköä muuta aineistoa
- ▶ kirjaston omien kokoelmien luettelotietokannoissa oli yhteensä yli 1,5 miljoonaa tietuetta ja niiden lisäys oli 32 200
- ▶ FENNICA -tietokannassa oli 737 416 bibliografista tietuetta
- ▶ tieteellisten kirjastojen yhteisluettelossa (LINDA) oli yli 4,2 miljoonaa tietuetta
- ▶ verkkoarkiston kartunta 20 milj. tiedostoa
- ▶ kirjastossa oli 185 vakinaista virkaa tai tointa
- ▶ kirjastolla on 4 toimipistettä, 2 Helsingissä, 1 Mikkelissä ja 1 Urajärvellä

Kirjaston kotisivut: www.lib.helsinki.fi

Kirjaston käyttäjäryhmät

Kirjaston rahoitus vuonna 2003

Budjettivarat	14 670 000
- valtakunnallinen osuus	11 600 000
- HY:n osuus	3 070 000
Ulkoinen rahoitus	900 000
Maksupalvelutulo	1 000 000

Biblioteket i korthet år 2003

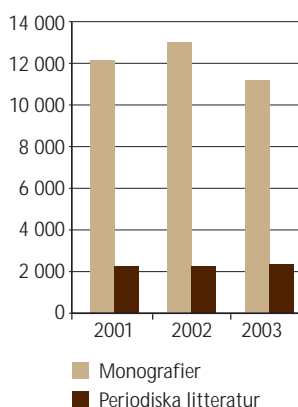
Biblioteket har

- ▶ fortsatt förberedelserna för att utvidga sitt verksamhetsområde, vilket skett både i undervisningsministeriets arbetsgrupp och internt. Inom ramen för förberedelserna har man koncentrerat sig på att utveckla avtals- och ledningskulturen samt på att klargöra finansierings- och servicestrukturerna.
- ▶ deltagit i förberedelserna kring projektet för arkivering av massmedia i anslutning till beredningen av den nya lagen om friexemplar och även deltagit i beredningen av den nya lagen om upphovsrätt.
- ▶ befrämjat införandet av det digitala biblioteket genom att anskaffa programvara till informationsportaler och förbereda tjänsten i fråga samt välja ut sådan programvara som behövs för behandling av digitalt material.
- ▶ aktivt deltagit i det internationella samarbetet, i synnerhet när det gällt digitalisering, standardisering och att utnyttja elektroniskt material.
- ▶ målmedvetet utvecklat ledningskulturen, såväl i ledningsgruppen som i samband med förmännens verksamhet.
- ▶ genomgått en gemensam värdeprocess och verkar fortsättningsvis för att göra dessa värderingar till en del av arbetskulturen.
- ▶ arrangerat många högklassiga utställningar, konserter och andra tillställningar som rönt stor uppmärksamhet i massmedia.

Fördelning av lån

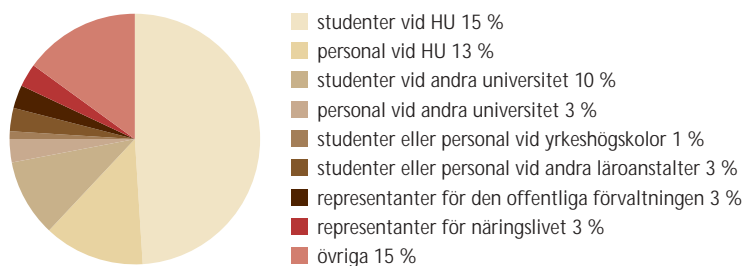
Accession av utländsk litteratur

Biblioteket i siffror

- ▶ 280 728 besökare
- ▶ 520 100 lokala lån
- ▶ 2600 lån till andra bibliotek, 2200 lån förmedlades till egna kunder
- ▶ biblioteket hade 5400 uppdrag på informationservice, utbildning i informationsåtervinning (-sökning) för 450 personer och biblioteket förevisades för 1 525 personer
- ▶ bibliotekets samlingar utökade med 800 hyllmeter och var i slutet av året 104 000 hyllmeter
- ▶ nationalsamlingens utökning var 81 000 filer av vilka de okatalogiserade trycksakernas andel var 51 700
- ▶ utökningen av andra monografier och serier var 11 200
- ▶ bibliotekets samlingar omfattade ca 2,8 miljoner böcker och periodiska publikationer, 601 800 mikrofilmer och mikroficher samt ca 2,8 miljoner enheter annat material
- ▶ bibliotekets egna samlingar i förteckningskataloger innehåller sammanlagt över 1,5 miljoner filer med en ökning på 32 200
- ▶ FENNICA-databasen innehöll 737 416 bibliografiska filer
- ▶ De vetenskapliga bibliotekens samförteckning (LINDA) fanns över 4,2 miljoner filer
- ▶ Nätarkivets anskaffningar uppgick till 20 miljoner filer
- ▶ Biblioteket hade 185 fasta tjänster och befattningar
- ▶ Biblioteket har fyra verksamhetscentra, två i Helsingfors, ett i S:t Michel och ett i Urajärvi

De som anlitar bibliotekets tjänster

Painetun sanan puolesta

Johtokunnan pitkäaikainen humanistiprofessori tokaisi puolileikillään, että kirjaston toimintasuunnitelma on kuin IT-yrityksen. Ulkopuoliselle eivät hevin avaudu sellaiset termit ja akronyymit kuin metadata, Z39.5, DOMS, TEL, jne. Eivät aina kaikille ammattilaisillekaan.

Nämä kaikki viittaavat yhä laajempaan moninaisuuden hallintaan, kansainväliseen yhteistyöhön, standardointiin ja kansalliskirjaston vastuuseen tietohuollosta ja keskitetyistä palveluista.

Kirjaa emme ole unohtaneet. Kaikki palautuu kirjaan liittyviin palveluihin, parempaan saatavuuteen ja kirjan eliniän jatkamiseen. Hyvänä esimerkkinä on monivuotinen kuntokartoitus, joka on edellyttänyt huolellista valmentautumista ja tekniikkaa. Tulokset ovat kansallisesti hälyttäviä ja niihin pitää löytää yhteinen ratkaisu.

Kansalliskirjasto käy viivytystaistelua aikaa, kulutusta ja paperin happamoitumista vastaan. Ainoana kustannushyödyllisenä menetelmänä on kirjojen digitointi ja sähköinen pysyväsarkistointi. Kirjojen digitointi ei luonnollisestikaan kirjanystäviä lämmitä kuin alkuperäiset teokset, koska digitoituja teoksia ei voi keräillä, kosketella eikä haistella. Se on kuitenkin ainoa keino pelastaa lähitulevaisuudessa n. 100 000 teoksen sisältö käyttäjille. Kyseessä ei ole vaihtoehto, vaan välttämättömyys.

Euroopan kansalliskirjastoilla on samankaltainen ydintehtävä. Ne eroavat toisistaan kokoelmiltaan, palveluiltaan ja taloudeltaan. Suomi kuuluu niiden seitsemän 'kaksoisroolin' kirjastoon, jotka ovat sekä kansalliskirjastoja että jotakin muuta: parlamentin kirjastoja tai yliopiston kirjastoja. Tässä vertailussa kirjastomme budjetti on niukahko, mutta saavutukset johtavien kirjastojen joukossa.

Muutos vuonna 2006 Suomen kansalliskirjastoksi vahvistaa ja varmistaa suurelta osin tilanteen, jossa palveluja on tuotettu kaikille halukkaille sopimus- pohjaisesti. Olemme valmistautuneet monin tavoin toimialan laajentumiseen. Kirjastoverkon tiedotusta ja yhteistoimintaa on entisestään lisätty. Teknisinä ratkaisuuina Nelli-portaali, digitaalinen kirjasto (DOMS), kirjastojärjestelmään sisältyvät ominaisuudet ja lopulta tulevan vapaakappalelain tuottama pitkäaikais- tallennus luovat arvoketjun, jollaista ei ole näin tarkoin muualla Euroopassa määritelty tai toteutettu. Tästä palvelukokonaisuudesta kirjastoverkko pääsee nauttimaan asteittain lähivuosina.

Kansalliskirjasto kantaa myös vastuunsa kansakunnan kirjastona, jolla on tarjottavaa jokaiselle kävijälle kirjallisuuden tai kulttuuripalvelujen muodossa. Kirjastosta on muodostunut jokaisen kirjanystävän vierailukohde ja kirjallisuus- tapahtumien keskus.

Haluan jälleen kiittää asiakkaittamme, kirjastoverkkoa ja henkilökuntaamme menestyksekkäästä vuodesta. Painetun sanan puolesta.

Kai Ekholm

Ylikirjastonhoitaja

För det tryckta ordet

FEn långvarig direktionsledamot och professor i humaniora förliknade en gång halvt på skämt bibliotekets verksamhetsplan med ett dataföretags. För en utomstående är det inte lätt att förstå sådana termer och akronymer som metadata, Z39.5, DOMS och TEL. Det är inte alltid så lätt för professionella heller.

Allt detta visar hur viktigt det är att bemästra mångfalden i allt större omfattning, internationellt samarbete, standardisering och nationalbibliotekets ansvar för kunskapsförsörjning och centraliserade tjänster.

Boken har vi inte glömt. Allt utgår från och handlar om boktjänster, om bättre tillgänglighet och om att förlänga bokens livslängd. Ett gott exempel är den mångåriga kartläggningen av bibliotekets samlingar som krävt mycket teknik och stora förberedelser. Resultaten av denna kartläggning är ur nationell synvinkel alarmerande och kräver en gemensam lösning.

Nationalbiblioteket för en kamp mot tiden, mot slitage och mot papperets försurning. Den enda kostnadseffektiva metoden är digitalisering och en permanent elektronisk arkivering. Det är klart att digitalisering av böcker inte värmer en bokväns hjärta. Man kan inte samla på digitala verk och man kan heller inte ta i dem eller dofta på dem. Det är dock det enda sättet att rädda innehållet i ca 100 000 verk under den närmaste framtiden. Det är oundvikligt och alternativ finns inte.

De europeiska nationalbiblioteken har en liknande kärnuppgift. Deras samlingar, tjänster och ekonomi skiljer sig från varandra. Finland hör till de sju bibliotek som har en ”dubbelroll” både som nationalbibliotek och innehavare av andra uppgifter så som parlaments- eller universitetsbibliotek. I denna jämförelse är vår budget tämligen knapp, men när det gäller resultat tävlar vi med de ledande biblioteken.

Omställningen till Finlands nationalbibliotek år 2006 stärker och försäkrar situationen i stort sett då tjänsterna, enligt avtal, riktar sig till alla intresserade.

Vi är välförberedda inför utvidgningen av verksamhetsområdena, biblioteks-
nätverkets och informationsservice. Även vårt samarbete har ytterligare utökats.
Värdekedjan skapas av tekniska lösningar som inbegriper portalen Nelli, det
digitala biblioteket (DOMS) bibliotekssystemets egenskaper och den långvariga
förvaring som den blivande lagen om friexemplar möjliggör. En lika exakt
definierad eller realiserad värdekedja finns ingen annanstans i Europa. Av denna
servicehelhet kommer biblioteks nätet gradvis att njuta under de närmaste åren.

Nationalbiblioteket bär också sitt ansvar som ett nationellt bibliotek som
erbjuder varje besökare tjänster i form av bok- eller kulturtjänster. Biblioteket har
blivit ett besöksmål för varje bokvän och ett centrum för olika litteraturevene-
mang.

I försvar för det tryckta ordet vill jag ännu en gång tacka våra kunder,
biblioteks nätverket och vår personal för ett framgångsrikt år.

Kai Ekholm
Överbibliotekarie

Tutkimus kirjaston palvelut

K

Kirjaston lähtökohtana on kehittää humanistisia ja yhteiskuntatieteellisiä tutkija-palveluja ja sähköisiä kirjastopalveluja tutkimuksen vaikuttavuuden ja oppimisen edellytysten lisäämiseksi sekä lisätä kirjaston kokoelmien ja palvelujen tunnetta-vuutta ja tavoitettavuutta.

Kirjasto järjesti yhteistyössä yliopiston humanistisen tiedekunnan kirjaston kanssa kokeiluluonteisesti jatko-opiskelijoiden tiedonhankintakoulutustilaisuu-den. Koulutusta jatketaan vuonna 2004 jatko-opiskelijoilta saadun palautteen pohjalta tarkennetulla koulutusohjelmalla. Tavoitteena on laatia väitöskirjanteki-jöille koulutuspaketti kansalliskirjaston ja eri tiedekuntakirjastojen kokoelmista ja palveluista. Aiheasantuntijoiden ryhmän kokoaminen tutkijayhteistyön lisäämiseksi siirtyy suunnitellusta vuodelle 2004.

Kirjasto on osallistunut aktiivisesti vuonna 2003 käynnistyneeseen Helsingin yliopiston keskustakampuksen tiimityöhön, jonka tavoitteena on kirjastojen välisen yhteistyön edistäminen ja käyttäjäpalveluiden parantaminen. Kampuksella on pyritty mm. kirjastojen aukioloaikojen yhtenäistämiseen erityisesti kesän ja juhlapyhien osalta yliopiston kirjastotoimikunnan suositusten mukaisesti.

Kirjastossa käynnistettiin avokokoelmien evaluointi hankkeen ohjausryhmän laatiman suunnitelman pohjalta. Evaluointia toteuttamaan palkattiin informaatio-tutkimuksen opiskelija harjoittelijaksi vuoden lopussa. Evaluoinnilla pyritään löytämään sopivia menetelmiä kokoelmien laadun, käytettävyyden ja relevanssin jatkuvaan parantamiseen. Alustava raportti laaditaan alkuvuodesta 2004 ja esitys jatkuvan evaluoinnin ohjelmaksi valmistuu kevään aikana.

Kirjastokorttelissa jatkettiin suunniteltuja kokoelmasiirtoja ja mm. ulkomaisten aikakauslehtien määrää avokokoelmassa lisättiin. Urajärven varastokirjastosta siirrettiin mm. Maurice de Coppel'n merkittävä ja paljon käytetty kokoelma Helsinkiin.

Tutkija- ja palvelutilojen uudelleenjärjestelyistä, kuten muistakin vuonna 2003 laaditun tilakartoituksen ja riskianalyysin perusteella toteutettavista toimenpiteis-tä tehdään esitykset kevään 2004 aikana.

► Tableaux encyclopédique et méthodique des trois regnes de la nature. Paris 1828. Helsingin yliopiston kirjasto - Suomen kansalliskirjasto. Yleiskokoelma.

Elektronisten kirjastopalvelujen kehittäminen

Tutkijoiden sähköisen palveluympäristön ja verkkopalvelujen parantaminen on osa elektronisen kirjaston kehittämistä.

Tutkijoiden sähköisten palvelujen edistäminen on kohdistunut tässä vaiheessa ennen kaikkea kirjastojärjestelmään ja sen uusiin lisäpiirteisiin sekä elektronisen ja digitoidun aineiston saattamiseen yleisön käyttöön. Palvelujen kehittäminen tapahtuu elektronisia vapaakappaleita koskevan hankkeen, kansallisen tiedonhakuportaalin Nellin ja elektronisen aineiston tallennuksen, haun ja säilytyksen ohjelmiston käyttöönoton myötä. Tämän hetkisten tietojen mukaan uusi vapaakappalelaki astuu voimaan vuonna 2005.

Voyager -kirjastojärjestelmän uuden version käyttöönotto lykkääntyi odotetusta ja mm. Fennican aineistopyynnön suunnittelu keskeytyi ja Universal Borrowing -lainaukseen perustuvan lainauksen käyttöönoton suunnittelu on toistaiseksi keskeytetty. Kirjaston Helka-palvelut on osallistunut Helsingin yliopiston kirjastojen osalta kansallisen tiedonhakuportaalin käyttöönoton valmisteluun ja koulutukseen.

Kirjaston kokoelmien löytyvyyttä helpottava elektroninen paikalliskäyttäjän opas avattiin asiakaskäyttöön syyskuussa suomen- ja ruotsinkielisenä. Englanninkielinen versio avataan keväällä 2004. Opas on osoittautunut yhdeksi käytetyimmistä web-palveluista ja sitä muokataan jatkossa asiakaspalautteen pohjalta.

Tutkimusmahdollisuuksia parannettiin

Kirjastossa aloitettiin systemaattinen eräänntyneiden lainojen takaisinperintä. Tavoitteena on siirtyä eräänntyneiden Voyager-lainojen osalta suoraan perintämenettelyyn Contant -perintätoimiston kautta huhtikuussa 2004. Perintätoimien oletetaan nopeuttavan nykyistä paremmin lainojen palautumista tutkimuskäyttöön.

Keskustakampuksen kirjastojen Akateemiset verkko-taidot -hankkeen myötä kirjasto on valmistellut tiedonlähdesivut Lähi-Idän tutkimuksen sekä Suomen lehdistön ja sanomalehtien osalta ja valmisteilla on kirjahistorian opetuspaketti. Hankkeessa kirjaston tavoitteena on tuottaa aineistoja mm. virtuaaliopintojen opetuspaketin laadintaa varten.

Kartografiapalveluita kirjaston laajoista karttakokoelmista on kehitetty uudelleen organisoitua karttatiimin avulla. Kirjasto järjesti karttoihin liittyvän seitsemän luennon koulutuskokonaisuuden, johon osallistui kirjaston omaa henkilökuntaa sekä eri tiedekuntien opiskelijoita ja kirjastolaitoksen edustajia. Koulutus aiotaan sisällyttää pysyvästi kirjaston koulutusohjelmaan.

Kirjaston tutkimusryhmätoiminnan vahvistamiseksi laadittiin strategia, jonka mukaan sen erityisenä tavoitteena on toimia vuorovaikutuksessa tiedeyhteisön ja kansallisten tutkimuslaitosten kanssa ja listätä yhteistyötä kirjaston edustamien alojen tutkijoiden kanssa. Kirjasto tarjoaa kokoelmiinsa ja palveluihinsa liittyviä tutkimusaiheita ja toiminnan edistämiseksi on laadittu tutkimusaihekartoitus. Yhteistyöneuvotteluja on käynnistetty mm. Tutkijan ja oppijan tietoverkko -hankkeen osalta, digitointiohjelman yksittäisten kohteiden osalta ja tekeillä on mm. kolme pro gradu -työtä.

Integroitu kokoelmapolitiikka

Kirjasto oli varannut vuoden 2003 tutkimuskirjallisuuden hankintaan 900 000 euroa. Monografioiden kartunta oli vuonna 2003 kaikkiaan 11 200 nimekettä. Ilmaiskappaleita näistä oli vajaa neljännes. Monografioiden osuus hankintakustannuksista oli 40 %. Hankinnat kohdistuivat tieteenaloista erityisesti historiaan, antiikintutkimukseen, eri kielten ja kulttuurien tutkimukseen, taidehistoriaan, musiikkitieteeseen, kirjallisuudentutkimukseen, filosofiaan, oppi- ja tieteenhistoriaan sekä kirkkohistoriaan. Haku- ja lähdeostosten sekä muiden yleistösten osuus kustannuksista oli 12 %. Näitä on pyritty erityisesti hankkimaan siltäkin pohjalta, että muiden kirjastojen kanssa käydyissä neuvotteluissa on toivottu kirjaston hankkivan nimenomaan kalliita haku- ja lähde-teoksia sekä korpuksia. Kausijulkaisujen kartunta oli 2 500 nimekettä, joista maksullisia runsaat 1 600.

Avokokoelmakäyttöön sijoitettiin kaikkiaan lähes 10 000 uutta monografiaa.

Kirjasto on alkuvuonna 2003 valmistuneen kokoelmastrategiansa mukaisesti pyrkinyt hankinnoissaan harjoittamaan integroitua kokoelmapolitiikkaa, eli painetun ja elektronisen aineiston hankintoja on tarkasteltu koko-

naisvaltaisesti. Painopisteen siirtymistä painetusta aineistosta elektroniseen ei humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuskirjallisuuden hankinnoissa ole vielä nähtävissä. Myös painettujen ulkomaisten aikakauslehtien tilauksia on pääsääntöisesti jatkettu, vaikka lehti joltakin ilmestymisjaksoltaan olisikin saatavissa elektronisena. Kirjaston hankintapolitiikan tarkistaminen siirtyi vuodelle 2004.

Elektroniset aineistot on valtaosin hankittu keskitetyksi Kansallisen elektronisen kirjaston FinELibin kautta. Jonkin verran verkkoaineistoja on hankittu joko yksin tai myös yhteistyössä Helsingin yliopiston kampuskirjastojen kanssa. Vuonna 2003 humanistis-yhteiskuntatieteellisten kokotekstiaineistojen sekä hakuteosten määrä ja laatu on lisääntynyt entisestään. Vuonna 2003 kirjasto osallistui mm. seuraavien uushankintojen kustannuksiin: Dissertation abstracts online, Project MUSE scholarly journals online ja Source OECD.

Slaavilaiseen kirjastoon saatiin Neuvostoliiton aikaisen Venäjän velka -sopimuksen tuloksena lähes 4 000 mikrofilmirollaa, joista suurin osa on venäjänkielistä aineistoa. Joukossa on myös suomenkielisiä lehtiä Karjalasta ja Leningradin alueelta. Ajallisesti aineistot sijoittuvat 1800-luvun ja 1950-luvun väliin. Venäjän velka -sopimuksen osana kirjastolla on ollut käytössään laaja venäläisten lehtien, kirjallisuuden ja hakemistojen Integrum-tietokanta, joka on asetettu verkkokäyttöön myös usealle muulle alan kirjastolle ja tutkimuslaitokselle. Tietokanta on käytössä vuoden 2005 loppuun. Vuonna 2003 tehtiin uudet sopimukset sekä venäjänkielisen uudemman kirjallisuuden saannista että joistakin Pietarissa vuonna 2004 digitoitavista Venäjän alueen erikielisistä lehdestä.

Käsikirjoituskokoelmat

Käsikirjoituskokoelma karttui 2003 kaikkiaan 40 hyllymetriä pääasiassa lahjoituksin. Kirjasto teki huomattavan Frugård-kartanoarkistoon liittyvän hankinnan, joka kasvattaa kirjaston A.E. Nordenskiöld-aineistoa. Aineisto käsittää mm. suvun kirjeenvaihtoa, kartanon hoitoon liittyviä asiakirjoja ja käsin piirretyn sotakartan.

Löytyvyyttä tehostettiin

Tutkimuskirjallisuus on luetteloitu poimimalla tietueet kansainvälisistä tietokannoista. Kirjasto on toiminut

► Edit Södergran, *Levottomia unia. Suomentanut Uuno Kailas.* Helsingin yliopiston kirjasto – Suomen kansalliskirjasto. Kansalliskokoelma.

VOYAGERin käyttöönotosta alkaen edelläkävijänä järjestelmän hankinta-, saapumisvalvonta- ja luettelointimoduulien sekä poimintaluetteloinnin menetelmien ja lähteiden hyödyntäjänä ja antanut asiantuntijatukea muille kirjastoille.

Kirjaston ulkomaisen aineiston hankinnan- ja luetteloinnin prosessikuvauksen seurauksena siirrettiin hankinta- ja luettelointi organisatorisesti sisältöpalveluista kokoelmapalveluiden yhteyteen.

Vanhaan ulkomaiseen kirjallisuuteen lukeutuvan Monrepos- kokoelman luettelointia jatkettiin 600 tietuetta. Georg Henrik von Wright -lahjoituskokoelman kirjat luettelointiin, käsikirjoitusten osalta järjestämis- ja luettelointityö jatkuu 2004. Myös lasten- ja nuortenkirjallisuuden Brummeriana -kokoelman luettelointia ja käyttöön asettamista on suunniteltu.

Kokoelmien lähes kattavan löytyvyyden parantamiseksi on jatkettu edelleen takautuvaa luettelointia: ulkomaisen peruskokoelman konversiota on edistetty, tekevä on vielä arviolta 4000 tietuetta monografioita ja kausijulkaisuja sekä ns. Auctores Orientales –aineisto, arviolta 10 000 tietuetta itämaisilla kielillä. Kansallisbibliografian täydennyskonversion on arvioitu jatkuvan vuoteen 2006. Hankkeen suunnitelman mukaan takautuvaa konvertoitavaa on kaikkiaan noin 60 000-70 000 tietuetta. Hanke käynnistettiin 2003. Konversioluettelointi osoittautui arvioitua työläemmäksi eikä vuoden 2003 tietuetavoitetta määrällisesti saavutettu. Konversio on keskittynyt lähitulevaisuudessa digitoitaviin aineistoihin. Pienpainateaineistojen luettelointia on laajennettu aiheenmukaisiin ryhmätietueisiin.

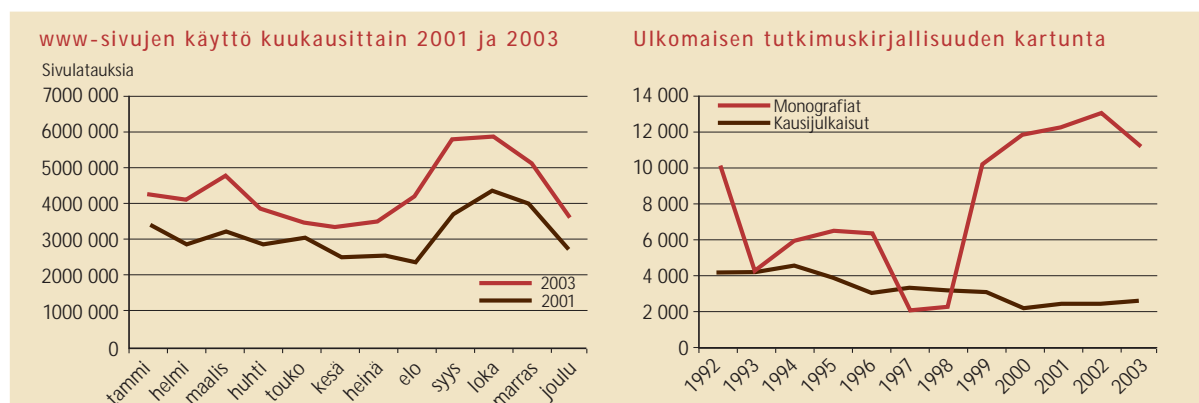
Musiikkikirjasto – Kansallinen äänitearkisto

Musiikkikirjastotoiminta on vuonna 2003 painottunut kansallisen äänitearkiston tutkijapalvelun ja kokoelmien digitoinnin käynnistämiseen. Äänitearkistotyön kehittämistä, äänitekoelmien digitointia ja tutkijapalvelun edelleen kehittämistä varten palkattiin vuoden alusta suunnittelija, digitoija ja kirjastosihteri. Äänitteiden digitoinnista, säilyttämisestä ja käytöstä laadittiin selvitys.

Musiikin kuuntelustudio avattiin asiakkaiden käyttöön. Musiikkikirjaston toiminnan kehittämistä silmällä pitäen tutkijoille ja musiikkilaitoksille lähetettiin kysely. Kyselyllä kartoitettiin tutkimushankkeita ja selvitettiin näkemyksiä ja toiveita digitoinnin laadusta ja muista äänitteiden digitointiin liittyvistä asioista.

Musiikkikirjaston tiloja kehitettiin muutoinkin. Keväällä otettiin käyttöön asianmukaisilla laitteilla ja ohjelmistoilla varustettu digitointistudio, jolloin äänitteiden tilauspohjainen tutkijapalvelu voitiin käynnistää. Studiassa on valmistettu käyttökopiot asiakaskäyttöön sekä arkistokopiot ja kopiot palveluverkkoon. Yhteensä kopioitiin 117 erilaista äänitettä. Tauno Hannikaisen äänitearkisto (621 kelanauhaa) digitoitiin Diginord-studiossa.

Äänitekoelma karttui 2003 kaikkiaan 2 420 vapaakappaleella. Luettelointitiedoista noin 70 % saatiin Yleisradiolta ostetusta Fono -tietokannasta. Vapaakappaleiden lisäksi kansallista äänitekoelmaa on täydennetty ostamalla vuosina 1901-1980 julkaistuja puuttuvia äänilevyjä yli 14 000 eurolla. Nuottijulkaisuja saatiin vapaakappaleina 260. VIOLA-tietokanta sisälsi vuoden lopussa tiedot noin 585 000 teoksesta, lisäystä vuoden aikana on 25 000 tietuetta. Tietokannan takautuvaa täydennystä jatketaan edelleen.

Kansallinen julkaisutuotanto

Vapaakappale- ja kansallisbibliografiapalvelut

Vapaakappale- ja kansallisbibliografiapalveluiden tavoitteena on koko kansallisen julkaisutuotannon hankkiminen, ajantasaisen ja kattavan kansallisbibliografian sekä muun kansallisen aineiston tietokantojen sekä kansallisten ohjeellisten tiedostojen tuottaminen kirjastojen ja muun kirja-alan tarpeisiin.

Vapaakappalepalveluiden toiminta on sujunut suunnitelmien mukaan. Kaikkien aineistoryhmien vapaakappaleiden kartunta laski jonkin verran edellisvuoteen verrattuna, erityisesti pienpainatteiden määrä laski peräti kolmanneksen. Painetun aineiston määrä oli 69 123, laskua edellisvuodesta 29%. Muiden kuin painettujen aineistojen osuudet ovat säilyneet ennallaan.

Tilastoluvuissa oleva lasku mm. kartta-aineiston osalta johtuu siitä, että vuonna 2002 kohdistettiin tähän aineistoon erityinen karhuntakampanja. Jälkipyydännän kohdentamisella vuorovuosin eri aineistoryhmiin saadaan puutteita vähennetyksi. Vuonna 2004 jatketaan aineistoittain kohdennettuja jälkipyyntöjä.

Kansallisen aineiston osalta pyritään saamaan tietokantaan kattavasti myös puutetietoja. Puuteluetteloiden tuottamista kehitetään tavoitteena saada aikaan kirjojen, kausijulkaisujen ja CD-levyjen itsepäivittyvät ajantasaiset luettelot. Näiden tuottaminen Voyageria hyödyntäen on käynnistetty.

FENNICA-tietokanta

FENNICA -tietokannassa on bibliografisia tietueita 737 416. Uusi aineisto on luetteloitu asiakaskirjastojen kannalta kiireisimmän aineiston osalta erittäin nopeasti ja takautuvaa aineistoa on pystytty luetteloimaan ja sisällönkuvailemaan suunniteltua enemmän.

Vuoden aikana varmistui päätös kansallisbibliografian tuottamisessa ainoastaan tietokantana, FENNICA-CD-ROMin tuottamista ei jatketa. Näin ollen on entistä tärkeämpää, että kansallisbibliografialla on selkeä profiili:

pääsy suoraan kirjaston verkkopääsivulta, selkeä tietokannan kuvailu, korkeatasoinen ja ajantasainen dokumenttien kuvailu ja kansallisbibliografioille kansainvälistikin hyväksytyt palvelutarjonta. Näissä tavoitteissa on edetty, mutta esimerkiksi tietueiden poiminnan yleisille kirjastoille mahdollistava lisenssisopimus jäi vielä opetusministeriön keskitetyn rahoituksen ulkopuolelle.

Poimintaluettelointi FENNICA -tietokannasta toteutettiin koeluonteisesti eri järjestelmätoimittajien Z39.50 -testausta ja siihen liittyvien luetteloinnin työvälineiden kehittämistä varten elokuun 2003 loppuun saakka. Palaute on ollut myönteistä ja kirjastot ovat halukkaita poimimaan tiedot suoraan FENNICA -tietokannasta. Kirjastojärjestelmää vaihtaville kirjastoille on maksullisena palveluna tuotettu takautuvina FENNICA -poimintoina kunkin kirjaston tarpeiden mukaisesti tiedostoja, joiden avulla ne voivat parantaa oman kirjastoluettelonsa laatua.

Kirjailijat, kääntäjät, toimittajat ja kustannusala ovat hyödyntäneet kansallisbibliografian tietoja aiempaa enemmän päätellen lisääntyneistä yhteydenotoista ja saadusta palautteesta.

Yhteistyö ja koulutus

Tiivis yhteistyö *BTJ Kirjastopalvelu Oy:n* kanssa on nopeuttanut tietueiden jakelua yleisille kirjastoille. Yhteistyö on työllistänyt merkittävästi kirjaston henkilöstöä, mutta tuloksena syntyneet luettelointitietueet ovat laadukkaita ja entistä ajantasaisempina asiakkaiden käytettävissä.

Yhteistyö *Kirjavälitys Oy:n* kanssa on jatkunut edellisen vuoden tapaan, mutta sopimusten uudistaminen on edelleen kesken. Kirjavälityksen uudistettu tietojärjestelmä mahdollistaa entistä laajemman yhteistyön, jonka muotoja on yhdessä kartoitettu.

Ammattikorkeakoulu- ja yleisille kirjastoille on tarjottu erityisesti koulutus- ja tietuepalveluja. Koulutus- ja asiantuntijapalvelujen kysyntä on kaikkiaan ollut niin suurta, että kirjasto on voinut osin tarjota vain konsulttiapua koulutustilaisuuksien rakentamiseksi. Useat yleiset kirjastot ovat vaihtamassa kirjastojärjes-

telmää ja näille on annettu tukea mm. sisällönkuvailussa ja auktoriteettityössä.

Sekä maksullisena koulutuksena että LINNEA -konsortion sisäisenä ja kirjaston omana henkilökuntakoulutuksena on annettu useilla eri kursseilla ja koulutustilaisuuksissa koulutusta eri aineistojen luetteloinnista (erityisesti elektroninen aineisto ja metadata), sisällönkuvailusta ja sanastotyöstä sekä auktoriteettityöstä. Luentoja luetteloinnin periaatteista ja tulevaisuudennäköistä on tilattu sisältöpalvelujen asiantuntijoilta sekä kotimaisiin että kansainvälisiin koulutustilaisuuksiin ja seminaareihin.

Kirjasto on osallistunut mm. saamelaisbibliografiaa ja Suomen historiallista bibliografiaa koskeviin yhteishankkeisiin.

Luettelointityö perustuu kansainvälisiin standardeihin, joiden kehittämiseen kirjaston asiantuntijat ovat osallistuneet aktiivisesti toimimalla mm. seuraavissa työryhmissä: IFLA Section on Cataloguing, ISBD Review Group, ISBD uudistusryhmä, Multiple Formats Working Group, Dictionary of Cataloguing Working Group, IFLA Metadata Working Group, IFLAn ja UBCIMin FRANAR Group, International Council on Archives sekä antamalla sääntöuudistuksen eri vaiheissa asiantuntijalausuntoja. Kansallisbibliografiatyön kansainväliseen kehittämiseen on osallistuttu IFLA Section on Bibliographyn jäsenenä.

Kansallisella tasolla sovitaan uudistettujen sääntöjen käyttöönotosta ja soveltamisesta Suomen kirjastoissa. Tätä työtä varten Helsingin yliopiston kirjaston kansallisbibliografiapalvelun yhteistyöelimeksi on perustettu kansallisen luetteloinnin ohjausryhmä, jonka tehtävänä on ensisijaisesti luettelointisääntöjen uudistaminen kansallisella tasolla, mutta se voi myös laajemmin toimia kansallista bibliografiatyötä ohjaavana koko kirjastoverkkoa edustavana ryhmänä. Ryhmän jäsenet edustavat eri kirjastosektoreita.

Tunnistepalvelut

ISBN-keskuksessa tapahtuneet henkilöväihdokset ovat edellyttäneet vaativaa perehdytystä erityisesti tunnisteiden kehittämistyön ja kansainvälisessä yhteistyön osalta. Kirjas-

► G.C. Oeder, Nomenclator botanicus till at bruge ved Flora danica. Kobenhavn 1769.

Helsingin yliopiston kirjasto - Suomen kansalliskirjasto. Yleiskokoelma.

► Slovo o polku Igoreve.
Moskva 1934. Yksityis-
kohta kuvituksesta.
Helsingin yliopiston
kirjasto – Suomen
kansalliskirjasto.
Slaavilainen kirjasto.

to on aktiivinen sekä kansainvälisessä toiminnassa että entistä tiiviimmässä pohjoismaisessa yhteistyössä. Kausijulkaisujen saapumisvalvonnasta ja niiden luetteloinnista vastaavien toimintoryhmien yhteistyötä on tiivistetty ja siten saavutettu joustavuutta töissä.

Uuden ISBN-standardin kehittämistyöhön osallistuminen ja keväällä perustettu manuaaliryhmä ovat vaatineet paljon panostusta. Tiedotus ISBN-uudistuksesta ja uuden standardin markkinointi kustantajille ja muille kirja-alan toimijoille on käynnistetty.

Uusia ISBN- ja ISMN- tunnistetta on jaettu 3 127 ja ISSN-tunnistetta 617.

Vapaakappalelain uudistamiseen liittyvä valmistelutyö

Uutta vapaakappalelakia valmistelevan joukkoviestintän arkistointiprojektin toimeksiannon laajentamisen ja määräajan jatkamisen mukaisesti kirjasto osallistui lakiehdotuksen valmistelutyöhön. Kirjaston osuus lainvalmistelussa on ollut varsin merkittävää, sekä itse lakitekstin muokkauksessa että perustelutekstien laatimisessa.

Vapaakappalekirjastoille järjestettiin vuoden aikana lakiuudistukseen liittyviä tiedotus- ja neuvottelutilaisuuksia. Yhteistyö Suomen elokuva-arkiston kanssa käynnistettiin.

Kirjaston tehtävänä on lainvalmisteluun liittyen tarkempien luovutusta koskevien ohjeiden tekeminen. Painatteiden osalta luovuttajille annetaan ohjeet eri aineistojen luovutusmääristä ja määritellään aineisto, joka jää luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Verkkoaineiston osalta tulee kirjaston samoin laatia tarvittava ohjeistus sekä tehdä vuosittain suunnitelma siitä, missä laajuudessa verkkoaineistoa haetaan ja tallennetaan. Määrittely- ja ohjeistustyö on käynnistetty ja edennyt hyvin. Määrittelytyötä varten perustettiin syksyllä kaikista vapaakappalekirjastoista koostuva työryhmä.

Verkkoaineiston vapaaehtoista luovuttamista varten on luotu luovuttajille ohjeet kirjaston verkkosivuille. Julkaisijat voivat jo nyt halutessaan toimittaa kirjas-

toon julkaisuun kansallisbibliografiaan luettelointia ja arkistointia varten. Varsinainen vapaaehtoisen luovutuksen kokeiluprojekti on tarkoituksenmukaista toteuttaa, kun DOMS (digitaalisten objektien hallintajärjestelmä) on käytettävissä. Mikäli lain voimaantumisen tavoiteaikataulua myöhennetään, tulee vapaaehtoisen luovutuksen toimintatavasta entistä tärkeämpi, koska siten saadaan talteen merkittäviä elektronisia aineistoja.

Tiedotusvastuu itse lakiesityksestä ja sen etenemisestä on toistaiseksi opetusministeriöllä. Kirjasto hoitaa sovittavalla tavalla julkaisijatiedotusta.

Säilytyspalvelut

Kirjaston ydintehtävänä on huolehtia erityisesti kansallisten kokoelmien säilymisestä. Tätä varten kirjasto tekee jatkuvaa perus- ja kehittämistyötä mikrokuvausten ja konservoinnin tuotantoaloilla. Myös digitointi tukee säilytystoimintaa.

Kansallisaineiston kunkartoitus

Kirjasto on tutkinut vuosina 2001-2003 tilastollisin menetelmin kansalliskokoelman kirjojen kuntoa. Kunkartoituksessa oli mukana otantana tietokirjallisuutta vuosilta 1810-1944 ja kaunokirjallisuutta 1810-1972, yhteensä yli 160 000 kirjaa.

Tutkimus osoitti, että teosten kunto on huono. Lähes joka 10. kirja pitäisi poistaa käytöstä ja korvata digitoidulla kappaleella. Huonokuntoisimpia ryhmiä ovat: uskonto ja kirkko, kielitiede, koulut ja korkeakoulut, kokoelmat ja sarjat, lehdet, puolustus, Neuvosto-Karjala, historia. Kartoituksen pohjalta tehtävät jatkotoimenpiteet Fennica-aineiston osalta (digitointi, suojaus, käyttörajoitukset) suunnitellaan 2004 ja kartoituksen tulokset huomioidaan kokoelmien säilytyspolitiikkaa laadittaessa.

Slaavilaisen kirjaston kirjojen kunto kartoitetaan vuosina 2003-2004. Sen jälkeen on vuorossa Ruotsin vallan ajan kokoelma. Kartoituksen tuloksista ilmestyy selvitys vuonna 2004.

Konservointi

Edvard Neoviuksen ja Schauman -suvun käsikirjoituskokoelmia on tänä vuonna konservoitu yhteensä 1 500 yksikköä ja teollisuusaiheisia pienpainatteita noin 10 000 yksikköä. Hebraica-kokoelmaan kuuluvia kirjoja on konservoitu 159 kpl.

Konservointi vastaa myös säilytyksen ennaltaehkäisevästä toiminnasta. Kokoelmien suojaamiseksi on tehty aineistokohtaisia kotelointeja ja suojakääreitä 8 200 kpl. Yhdessä yliopiston teknisen osaston kanssa teetettiin VTT:n asiantuntijoilla ilmanvaihdon ja -virtaamisen selvitys. Selvityksellä varmistettiin, että kirjaluolan ilmanvaihto toimii kokoelmien säilytystavoitteen mukaisesti.

Mikrokuvaus

Suomessa julkaistut sanoma-, paikallis- ja ilmaisjakelulehdet, kaikkiaan 370 nimekettä, mikrokuvaattiin. Kirjapainoista saapui 380 sanomalehden vapaakappalelähetystä.

Vuoden aikana on tarkistettu käynnissä olevaa sanomalehtien pelastamishanketta, jossa kuvataan uudelleen kirjaston alkuaikoina mikrokuvatut kohteet. Toimintavuonna työstiin vuosien 1860-1900 aineistoa, kaikkiaan 1500 rullaa ja seuraavan kahden vuoden aikana käsitellään vuosien 1900-1920 aineistoa. Vuoden 2009 loppuun mennessä on kuvattu sanomalehtiaineisto vuoteen 1945. Yhteistyö on kehittynyt entisestään eri yksiköiden välillä.

Tietoja mikrofilmatuista sanomalehdistä välitetään EROMM - European Register of Microfilm Masters'iin, joka sisältää tietoja eurooppalaisissa jäsenmaissa mikrokuvatuista aineistoista. Tietokantaan on lähetetty noin 460 tietuetta sanomalehtiä ja monografioita.

Kansallisen kirjastoverkon palvelut

K

Kirjaston tavoitteena on tarjota kirjastoverkon yhteisiä infrastruktuuripalveluja kirjastoille ja muille tietoverkon toimijoille ja lisätä elektronisten aineistojen ja sisältöpalvelujen käyttömahdollisuuksia tutkimuksen ja opetuksen edellytysten parantamiseksi. Tämän tavoitteen tärkeys on entisestään korostunut valmisteltaessa kirjaston toimialan laajentamista.

Kansallisen kirjastoverkon koordinointi

Kansalliskirjastostrategian mukaisesti kansalliskirjaston palvelut perustuvat yhä lisääntyvässä määrin palvelusopimuksiin. Palvelusopimuksissa on kuvattu kansalliskirjaston kirjastoverkolle tarjoamat palvelut ja niissä määritellään eri osapuolten vastuut. Sopimuskulttuuri lisää näin läpinäkyvyyttä. Toimintavuoden aikana on tarkistettu ja yhdenmukaistettu kansalliskirjaston ja asiakkaiden välisiä sopimuksia. Keskeisistä kirjastoverkolle suunnatuista palveluista (verkkoaineiston hankinta, Linnea-tietokantojen käyttö, yhteistilastotietokanta, kansallinen portaali) on laadittu sopimusluonnokset. Myös kirjaston ja CSC Tieteen tietotekniikan keskuksen välisiä sopimuksia on tarkistettu. Sopimuskulttuurin kehittäminen liittyy kirjaston toimialamuutokseen valmistautumiseen.

Digitaalisen kirjaston palvelujen ohjausjärjestelmän valmistelu käynnistyi alkuvuodesta 2003. Tarkastelunäkökulmana oli aluksi portaalin tarvitsema ohjausjärjestelmä, mutta työ laajeni käsittämään koko digitaalisen kirjaston palvelujen kirjjon. Ohjausjärjestelmän kehittäminen on välttämätöntä, koska tarvitaan elin, joka voi edistää koko digitaalisen palvelukokonaisuuden kehittämistä kaikkien käyttäjäryhmien tarpeet huomioiden. Ohjausjärjestelmää on valmisteltu yhdessä yliopistokirjastojen neuvoston kanssa ja jatkossa valmisteluun otetaan mukaan myös muita sidosryhmiä, jotka edustavat tulevia käyttäjäryhmiä tai keskeisiä muita sidosryhmiä. Työ on edennyt hyvin ja esitys ohjausjärjestelmäksi valmistuu alkuvuodesta 2004.

I

esu nostra redemptio

D

eus creator omnium

Q

ua te vicit dementi

C

rudelem mortem pat

► Lyhyt johdatus yleisimpiin käsitöihin, joita jokaisen tulisi ymmärtää ja opetella. Koonnut Johann Baptistam Schmid Nürnbergissä 1617. Helsingin yliopiston kirjasto - Suomen kansallis-kirjasto. Käsikirjoituskokoelma.

I

esu nostra redemptio

D

eus creator omnium

Strategisen kumppanuuden kehittäminen

Yhteistyö kirjastoverkon infrastruktuurin kehittämiseksi on tiivistynyt CSC:n kanssa. Kirjaston ja CSC:n yhteisen strategian hahmottelu on käynnistetty samoin kuin strategisen kumppanuuden muotojen ja mahdollisuuksien hahmottelu.

Kirjasto on vahvistanut strategista yhteistyötä Kopiosto ry:n kanssa. Yhteistyö on keskittynyt tekijänoikeuslainsäädännön muutoksiin ja tekijänoikeudellisen aineiston käyttömahdollisuuksien mallintamiseen. Yhteistyön tuloksena tekijänoikeuksien hallinta tehostuu ja se helpottaa kirjaston valmistautumista uusien maksullisten palvelujen kehittämiseen.

Yliopistokirjastojen yhteistyön koordinointi

Kirjaston osuus yhteistyön koordinoinnista muodostuu yhteistyösihteeristöpalveluista. Yliopistokirjastojen strategian toimeenpanosuunnitelman mukaisesti toimintavuoden aikana on tuettu kirjastojen yhteishankkeiden käynnistymistä. Tietokarttahankkeen alustava hankesuunnitelma on valmisteltu toimintavuoden aikana, hankkeelle on saatu opetusministeriön rahoitusta ja toiminta on käynnistynyt loppusyksystä. Tietokartta tulee tehostamaan kirjastojen palvelujen ja kokoelmien käyttöä ja saatavuutta.

Informaatiolukutaidon opetuksen kehittämiseksi yliopistokirjastoilla on käynnissä useita yhteishankkeita, joiden toimintaedellytyksiä on tuettu tiedottamalla ja luomalla yhteyksiä virtuaaliyliopistoon. Helsingin yliopiston opiskelijakirjaston koordinoiman tiedonhallinnan oppimateriaalihankkeen tavoitteena on yhteiskäyttöisen oppimateriaalipankin kehittäminen ja pohjan luominen informaatiolukutaidon opintosuunnitelma -hankkeelle.

Standardointi

Kirjasto on ollut aktiivisesti mukana useissa kansainvälisissä standardointityöryhmissä, kuten ISBN-standardin uusimishankkeessa. Kirjasto on keväällä 2003 liittynyt NISO:on (National Information Standards Organisation), jossa se on ensimmäinen ei-amerikkalainen jäsen. Kirjasto toimii toukokuusta alkaen Dublin Core

Metadata Initiativen ensimmäisenä National Affiliate eli kansallisena tukikeskuksena. Kirjaston edustajia on mukana myös Dublin Core Board of Trustees sekä Advisory Board-ryhmissä. Näiden jäsenyyksien avulla voidaan vaikuttaa tehokkaasti kirjastoalan standardien kehitykseen.

Käytännön tasolla kirjasto vastaa CENL:n (Conference of European National Libraries) Working Group on Networking Standards-ryhmän sekä kotimaisen kirjastoalan standardeja koordinoivan ryhmän toiminnasta. Jälkimmäinen ryhmä oli aiemmin nimeltään FINZIG (Finnish Z39.50 Implementors' Group) ja sen keskittyi nimensä mukaisesti Z39.50-asioihin. Keväällä 2003 ryhmän toimialaa laajennettiin käsittelemään myös muita kansallisen kirjastoverkon kannalta oleellisia standardeja ja uudeksi nimeksi tuli KATVE (Kansalliskirjaston tietopalvelualan verkkostandardityöryhmä).

Elektronisten lehtien luetteloinnin kehittäminen

Kirjaston asiantuntijat ovat valmistelleet esitystä yliopistokirjastojen johtajille ulkomaisten elektronisten lehtien luetteloinnista. Kirjastojen on päätettävä, minne tiedot käytettävissä olevista lehdistä tallennetaan ja mitä kautta ne ovat käytettävissä. Uudet työkalut ja standardit, kuten SFX ja OpenURL mahdollistavat työn rationalisoinnin siten, että manuaaliluetteloinnin osuus vähenee. Aihe on ajankohtainen myös kansainvälisesti ja eri maissa asia on ratkaistu eri tavoin. Työryhmä saanee esityksen valmiiksi keväällä 2004.

Tieteellisten kirjastojen tilastoinnin kehittäminen

Tieteellisten kirjastojen yhteistilastotietokanta, KITT otettiin tuotantokäyttöön kesäkuun 2003 alussa. Käytönnoton yhteydessä tietokannassa ja ohjelmistossa havaittiin joitakin virheitä ja kehittämiskohteita. Virheet on korjattu ja tietokannan kehittämiseksi on laadittu kehittämissuunnitelma, jonka toteutus on käynnistynyt vuonna 2003.

Yhteistilastotietokannasta saadaan kirjastotoiminnan vaikuttavuutta kuvaavia tunnuslukuja kolmelta kirjasto-

sektorilta ja se onkin keskeinen työväline alettaessa kehittää kirjastotoiminnan vaikuttavuuden kuvausta.

Kirjasto on nimennyt edustajan kansainvälisiin kirjastotilastostandardia uudistaviin työryhmiin, joiden työ alkaa vuonna 2004.

Open access -julkaisemisen edistäminen Suomessa

Tieteellisessä julkaisu-toiminnassa on syntynyt maksullisten julkaisujen rinnalle verkkojulkaisukanavia, joiden julkaisut ovat kaikkien vapaasti käytettävissä. Toimintavuoden aikana tämä ns. open access -julkaiseminen on kehittynyt voimakkaasti. Alkuvuodesta kirjasto oli mukana tieteellisten kirjastojen, tutkijoiden ja julkaisijoiden edustajien kanssa perustamassa Finnish Open Access -työryhmää (FinnOA). Työryhmän ensimmäisenä tavoitteena on ollut herättää kansallisella tasolla keskustelua tieteellisen tiedon vapaasta saatavuudesta ja uusista julkaisu-toiminnan malleista. Työryhmä on valmistanut alkuvuodesta 2004 pidettävää seminaaria Vapaa pääsy tieteelliseen tietoon ja suunnitellut open access -julkaisemisesta tiedottavien verkkosivujen sisältöä.

Digitaalisen kirjaston sovellukset

Kansalliskirjastostrategian mukaan kirjaston kirjastoverkolle tarjoamat palvelut rakentuvat digitaalisen kirjaston sovelluksille, joita ovat integroitu kirjastojärjestelmä, kansallinen tiedonhakuportaali sekä digitaalisten objektien hallintajärjestelmä eli DOMS. Nämä kolme järjestelmää muodostavat yhtenäisen palvelukokonaisuuden erityisesti käyttäjän näkökulmasta.

Kirjasto on selvittänyt kirjastojärjestelmän, portaalien ja tulevan DOMS -järjestelmän yhteensopivuutta. Järjestelmien tulee kommunikoida toistensa kanssa standardirajapintojen kautta. Tämän vuoksi on syvennetty standardien tuntemusta sekä perehdytty uusiin standardeihin. Kirjasto on neuvotellut järjestelmätoimitajien kanssa ja pyrkinyt vaikuttamaan siihen, että standardien tukea kehitetään näissä järjestelmissä ja edistetään järjestelmien teknistä ja toiminnallista yhteensopivuutta.

Kirjasto on järjestänyt useita koulutustilaisuuksia sekä lukuisia kokouksia kirjastoverkolle. Itse järjestettyjen tilaisuuksien lisäksi kirjaston asiantuntijat ovat kouluttaneet ja luennoineet kymmenissä tilaisuuksissa kotimaassa sekä pitäneet esityksiä myös kansainvälisissä konferensseissa ja tilaisuuksissa useissa Euroopan maissa sekä Yhdysvalloissa ja Aasiassa. Ulkomaisia vieraita on käynyt tutustumassa toimintaan useista maista, kaukaisimmat Japanista ja Uudesta-Seelannista saakka.

Linnea2 ja kirjastojärjestelmä

Kirjasto vastasi Lakki-tietokannan Voyager-implementoinnissa käyttöönoton tuesta ja konversioista. Linnea2-konsortioon hyväksyttiin uudeksi jäseneksi Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutti, joka ottaa Voyager-sovelluksen käyttöön vasta ohjelmiston UNICODE-version valmistuttua.

Lakki-tietokannan tavoin vuoden 2004 alussa avataan käyttöön PCI-tietokanta (Periodicals Content Index). PCI on FinELibin lisensoima viitetietokanta, jonka noin 12.5 miljoonaa viitettä humanististen ja yhteiskuntatieteiden, kulttuurin ja taiteen alalta on konvertoitu Voyager-tietokannaksi.

Lahten korkeakoulukirjasto on tullut uutena kirjastona mukaan yhteistyöhön. Kirjastojärjestelmäyhteistyöstä on neuvoteltu myös Maanpuolustuskorkeakoulun ja Arkistolaitoksen kirjastojen kanssa. Vuoden 2004 aikana on määrää perustaa erikoiskirjastojen yhteistietokanta, johon on tulossa mukaan arkistolaitoksen kirjastojen lisäksi myös muita erikoiskirjastoja. Kirjasto on tukenut Voyager -käyttöönottoa ammattikorkeakoulukirjastoissa, joista viimeisetkin pääsivät tuotantokäyttöön vuoden 2003 loppuun mennessä. Yhteistyö ammattikorkeakoulusektorin kanssa jatkuu läheisenä käyttöönotto-vaiheen päätyttyäkin.

Voyager-sovelluksella on toistaiseksi voitu luetteloida ja hakea tietoa vain latinalaisin merkein. Tähän ongelmaan tulee korjaus ohjelmiston UNICODE-version myötä. Joulukuussa tämä Voyager-versio asennettiin erilliselle testipalvelimelle, ja sen testaus käynnistettiin.

Voyagerin hyväksymisprosessi saatiin lähes päätökseen vuoden 2003 aikana. Viimeisetkin kriittisiksi määri-

► **Graduale. Käsikirjoitus on peräisin Firenzessä toimineesta Del Paradiso -nimisestä birgittalais-luostarista ja se on laadittu 1500-luvun alun ja vuoden 1713 välillä. Helsingin yliopiston kirjasto – Suomen kansalliskirjasto. Käsikirjoituskokoelma.**

tellyt virheet on ohjelmistovalmistajan ilmoituksen mukaan korjattu UNICODE-versiossa. Jos korjaukset ovat onnistuneet, ohjelmisto hyväksytään ja kirjastot voivat maksaa hyväksymiseen sidotun osuuden ohjelmiston hankintahinnasta.

Voyagerin Universal Catalogue -toiminnon käyttöönotto Linda-tietokannassa kesti joulukuuhun 2003 asti. Vuoden mittaan tietokantaan lisättiin lähes 400 000 tietuetta, ja se saatiin ajantasaiseksi, sillä kaikki Voyagerin käyttöönoton aikaisen siirtymävaiheen aineistot ovat nyt Lindassa. Kirjastojen luetteloima uutuusaineisto viedään automaattisesti Lindaan kerran päivässä.

Kopioluettelointi on Linnea-kirjastoissa optimoitu niin hyvin kuin se nykytekniikalla on mahdollista, minkä ansiosta luetteloijien työteho ja -laatu on maailmanlaajuisestikin korkeatasoista. Luetteloijilla on käytössään tehokas BookWhere -ohjelmisto, ja formaattikonversioon käytetään USEMARCON -ohjelmistoa ja kirjastossa rakennettuja konversiotauluja. Tekniikka mahdollistaa tietueiden kopioinnin miltei tahansa Z39.50-palvelimelta, joka lähettää tietueita MARC -muodossa riippumatta järjestelmän formaatista ja merkkivalikoimasta.

Tekniikan ohella on laadittu sopimuksia tietueiden kopioinnista. Viron ESTER -konsortion ja saksalaisen GBV -konsortion kanssa on solmittu sopimukset. Kirjasto on perustajajäsen myös ONE Associationissa, johon kuuluu seitsemän tietokantaisäntää. Lisäksi kirjasto koordinoi syksyllä päättynyttä Scandinavian Virtual Union Catalogue -hanketta.

Voyagerin keskitetty palvelinlaitteisto on toiminut vuoden 2003 aikana vain kohtuullisesti. Ohjelmisto on kärsinyt ongelmista, jotka on voitu ratkaista vain ajamalla Voyager alas ja käynnistämällä se uudelleen. Ainakin osittain nämä ongelmat kyetään ratkaisemaan palvelinlaitteistoa parantamalla. Kehitystyötä ohjaa vuonna 2003 hyväksytty laitteistostrategia vuosille 2004-2006.

Yhteydenpito Endeavoriin sekä muihin Voyager-kirjastoihin sekä kotimaassa että ulkomailla on ollut aktiivista. Kirjaston edustaja on mukana Endeavorin

käyttäjryhmän hallituksessa, National Libraries Endeavor Advisory Boardissa ja Euroopan käyttäjryhmän hallituksessa (puheenjohtajana). Kirjasto järjesti menestyksellisesti Euroopan Endeavor -käyttäjryhmän kokouksen Helsingissä syyskuussa. Osanottajia kokouksessa oli yli 200 useista Euroopan maista ja jopa Yhdysvalloista ja Uudesta Seelannista. Kotimaisen käyttäjryhmän kokous pidettiin kesäkuussa Jyväskylässä. Kirjasto vastasi kokouksen ohjelmasta ja paikalliset järjestäjät käytännön toteutuksesta. Tähänkin kokoukseen osallistui yli 200 Voyager-käyttäjää.

Kansallisen tiedonhakuportaalin käyttöönotto

Kansallisen tiedonhakuportaalin, Nellin käyttöönottohanke käynnistyi alkuvuodesta 2003. Vuoden 2003 alkupuolella hankittiin palvelin, jota CSC ylläpitää. CSC:n ja kirjaston välistä palvelusopimusta on täydennetty vuoden mittaan saatujen kokemusten pohjalta. Portaali ohjelmistot SFX ja Metalib on asennettu, FinELib-aineistojen kuvailu on tehty järjestelmään. Yliopistojen kouluttajille on järjestetty portaalin käyttöönottokoulutus. Portaali otetaan yliopistokirjastoissa käyttöön kevään 2004 aikana.

Kirjasto on koordinoinut portaali ohjelmiston käyttöönottoa yliopistokirjastoissa. Käyttöönottohankeen aikana on hahmoteltu työnjakoa kansalliskirjaston ja yliopistokirjastojen kesken. Tavoitteena on löytää malli, joka tukisi yliopistokirjastoja mahdollisimman hyvin. Portaaliin liittyvä tiedotustoiminta on ollut varsin vilkasta. Portaalia on esitelty seminaareissa kansallisesti ja kansainvälisesti ja siitä on kirjoitettu useita artikkeleita.

Toimintavuoden aikana on neuvoteltu muiden FinELib-konsortioon kuuluvien kirjastosektoreiden kanssa niiden liittymisestä konsortioon. Neuvottelut ovat edenneet hyvin. Sekä ammattikorkeakoulut että yleiset kirjastot liittynevät palvelun piiriin vuonna 2004.

Digitaalisten objektien hallintajärjestelmän hankinta

Digitaalisten objektien hallintajärjestelmän hankinnan tarjouskilpailu aloitettiin vuoden 2002 lopulla. Tammi-kuussa 2003 saatiin tarjoukset neljästä sovelluksesta: Arkemedia, Stellent, Digitool ja ENCompass. Lopullinen valinta tehtiin Ex Libriksen Digitoolin ja Endeavorin ENCompassin välillä. Vaikka digitaalinen kirjasto olisi ollut rakennettavissa molemmilla sovelluksilla, ENCompass valittiin, koska sen avulla kokoelmien hallinta on toteutettavissa. Siinä erilaiset aineistot voidaan jakaa selkeästi erillisiin loogisiin kokoelmiin, joilla voi olla esimerkiksi erilaiset metadatatärytykset. Sovelluksessa, joka voi sisältää esimerkiksi digitoituja kuvia, e-kirjoja, äänitteitä, sanomalehtiartikkeleita ja kokoelmien kuvailuja, tämäntyyppinen joustavuus on oleellisen tärkeää.

Yliopistokirjastojen neuvosto käsitteli 26.5.2003 pidetyssä kokouksessa projektiryhmän valmisteleman tietopakettin, jonka nojalla kirjastojen johtajat suosittivat yksimielisesti sopimusneuvottelujen aloittamista Endeavor Information Systemsin kanssa ENCompass-sovelluksen hankinnasta.

Kirjaston virallisen päätöksen jälkeen sopimusneuvottelut aloitettiin kesällä ja ne saatiin päätökseen joulukuussa 2003. Neuvottelujen suurin haaste oli varmistaa, että ENCompass saadaan yhteismitalliseksi MetaLib-portaalin kanssa. Tehokkain tapa on tukea ZING (Z39.50 International Next Generation) -standardia. Endeavor on luvannut käyttää samaa palvelinohjelmistoa (YAZ) kuin Ex Libris MetaLib-sovelluksessa. Vuonna 2004 ohjelmiston käyttöönottoprosessi jatkuu laitteiston hankinnalla. Tämä toteutetaan samaan aikaan Voyager-palvelimen levyjärjestelmän uudistamisen kanssa.

Elektroninen kirjasto

Elektronisen aineiston hankinnan ja käytön kansallisen infrastruktuurin kehittäminen

Kansallinen elektroninen kirjasto FinELib arvioitiin vuoden 2002 aikana ja kansainvälisen arviointiryhmän raportti julkistettiin keväällä 2003. Arviointiryhmän suositukset voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Tärkeimpänä suosituksena oli keskipitkän aikajänteen strategian laadinta, siten että sillä on yhtymäkohtia kansallisiin tietoyhteiskuntalinjauksiin. Palvelujen räätälöintiin ja yhteistyömuotojen kehittämiseen kiinnitettiin myös huomiota. Kaikkien suositusten osalta on ryhdytty toimenpiteisiin vuoden 2003 aikana.

Kansallisen elektronisen kirjaston, FinELibin strategia kaudelle 2004-2006 on laadittu toimintavuoden aikana. FinELibin ohjausryhmä on ohjannut strategiatyötä ja sitä on valmistellut työryhmä, johon on kuulunut FinELib-konsortion kirjastojen edustajia neljältä jäsen sektorilta sekä käyttäjän edustaja. Tämän lisäksi strategiaa on käsitelty aivoriihiyöskentelyssä, johon osallistui ohjausryhmän lisäksi päättäjien ja käyttäjien edustajia. FinELibin strategia täydentää ja syventää kansalliskirjastostrategiaa FinELibin erikoisalueella.

Seuraavaan tulossopimuskautteen on valmistauduttu tarkistamalla FinELib-konsortion toimintaperiaatteet sekä verkkoaineiston hankinnan palvelusopimus. Palvelusopimusmaksuja on myös tarkistettu seuraavaa kautta varten siten, että kullekin kirjastosektoreille voidaan palkata oma yhteyshenkilönsä. FinELib-konsortion eri toimielimille on laadittu säännöt. Kirjaston ja toimielinten välistä vastuun- ja työnjakoa on myös selkeytetty.

Verkkoaineiston hankinta

Kustannustoimiala on voimakkaassa muutoksessa. Kaupallinen kustannustoiminta monopolisoituu ja toisaalta tiedeyhteisöt ovat yhä kiinnostuneempia julkaisemaan itse omat tutkimustuloksensa. Toimialan muutos heijastuu myös verkkoaineiston hankintaan ja vaikuttaa ehtoihin, joilla aineistoja hankitaan. Verkkoai-

► J.W. Weinmann, *Phytanthoza-Iconographia* 4. Regensburg 1745.
Helsingin yliopiston kirjasto - Suomen kansalliskirjasto. Yleiskokoelma.

neiston hankinta muuttuu yhä vaativammaksi tehtäväksi, jossa on tarkasti seurattava kustannustoimialan kansainvälisiä muutoksia.

Verkkoaineiston hankintaan liittyvä toiminta on ollut vilkasta toimintavuoden aikana. FinELib on lisensoinut 14 500 e-lehteä ja 175 tietokantaa sekä useita sanakirjoja, hakuteoksia ja e-kirjoja. Uusia aineistosopimuksia solmittiin 10 kappaletta, 13 sopimusta uudistettiin ja 13 aineistosopimukseen liittyi uusia jäseniä. Yksittäisinä erittäin työläinä neuvotteluina voi mainita Academic Press-lehtien liittämisen osaksi Elsevierin palvelua sekä Science neuvottelut. Elsevierin osalta päästiin kompromissiratkaisuun pitkällisten ja vaikeiden neuvottelujen jälkeen. Science-neuvottelut sen sijaan kariutuivat keväällä, mutta sopimus pyritään saamaan tulevalle kaudelle.

Elektronisten kirjojen markkinat kehittyvät nopeasti ja uutta aineistoa tulee tarjolle yhä enemmän. E-kirjojen yleistymistä Suomessa on hidastanut eri toimijoiden väliseen työnjakoon liittyvä epäselvyys sekä lisensiointipolitiikan puute. FinELib on laatinut yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa esityksen työnjaosta sekä luonnostellut lisensiointipolitiikan linjauksia.

FinELibin aineistohankinnan periaatteena on ollut mahdollisimman suuri vaikuttavuus. Tämä on tarkoittanut

sellaisten aineistojen hankintaa, jotka hyödyttävät mahdollisimman laajasti FinELib-konsortion jäseniä. Aineistokonsortion minimikoko on ollut kuusi jäsenorganisaatiota. Viime aikoina ongelmalliseksi FinELibin aineistohankinnassa on muodostunut aineistohankinta ns. pienillä tieteenaloilla. Näitä aloja ovat mm. kulttuuriala, osa yhteiskuntatieteistä ja humanistiset alat. Yleisiä kirjastoja kiinnostavat aineistot edustavat myös aineistoa, joissa konsortion koko saattaa jäädä pieneksi. Toimintavuonna laadittiin toimintamalli, jolla aineistohankintaa pienille tieteenaloille edistetään.

Tutkimustoiminta

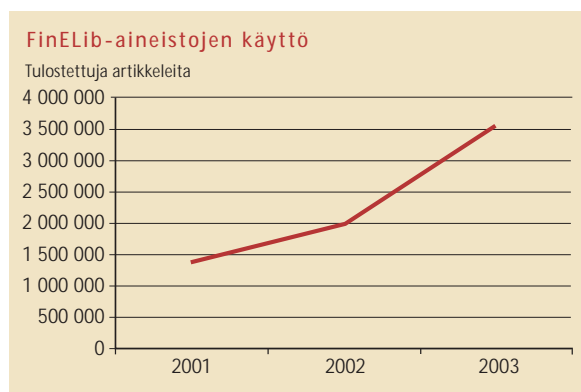
Kirjasto järjesti yhdessä Tampereen ja Oulun yliopistojen sekä Åbo Akademin informaatiotutkimuksen laitosten kanssa kansainvälisen konferenssin Espoossa 8.-9.9.2003. Konferenssin aiheena oli digitaaliset kirjastot käyttäjien näkökulmasta tarkasteltuna. Konferenssi kokosi 203 osallistujaa 23 eri maasta. Kaukaisimmat osanottajat olivat Australiasta, Uudesta-Seelannista, Etelä-Afrikasta, Brasiliasta ja Saudi-Arabiasta. Suomalaisia kuulijoita oli yli 100. Konferenssi onnistui erittäin hyvin ja siitä onkin saatu myönteistä palautetta sekä kotimaasta että ulkomailta.

FinELibin käyttäjätutkimuksista käynnistyi kaksi opinnäytetyötä vuoden 2003 aikana. Kirjaston tutkimusryhmän toimintaan kuuluvista opinnäytteistä toinen valmistui hyvin arvosanoin joulukuussa 2003. Yksi uusi tutkimusyhteistyösopimus on solmittu opinnäytetyöstä, joka tehdään vuoden 2004 aikana.

Kansallinen elektroninen kirjasto osallistuu MUISTI-organisaatioitten kansallisen EU-tukiryhmän toimintaan. Tukiryhmän tehtävä on tukea arkistojen, kirjastojen ja museoiden EU-tiedotusta. Ryhmässä on edustus kaikilta MUISTI-organisaatioitten sektoreilta.

Elektroniset vapaakappaleet

Kirjasto on kolme vuotta tutkinut opetusministeriön hanke-rahalla elektronisen aineiston käsittelyä tulevan uuden vapaakappalelain mukaisesti. Kehittämistyössä on etsitty ratkaisuja aineistojen keräämiseksi, rekisteröimiseksi, säilyttämiseksi ja käyttöön saattamiseksi. Elektronisten julkaisujen

Kansallisen elektronisen kirjaston (FinELib) lisensoimien aineistojen määrät

	Tietokannat	Lehdet
2001	100	7 200
2002	120	8 400
2003	175	15 500

keräämisen, käsittelyn ja pitkäaikaissäilytyksen periaatteita ja suunnitelmia on tarkennettu lain uudistamistyön edetessä. Digitaalisten aineistojen hallintajärjestelmäksi valittiin Endeavorin ENCompass. Elektronisten vapaakappaleiden tallennusjärjestelmän suunnittelu alkoi jo ennen ohjelmistovalintaa ja työ jatkuu vuonna 2004.

Alkuvuodesta toteutettiin kysely elektronisten aineistojen kustantajille. Kyselyn avulla saatiin kokonaiskuva suomalaisten e-julkaisujen kustantamisesta niin kaupallisella kuin julkishallinnon puolella. Kyselyn tuloksia hyödynnetään myös kustantajayhteistyössä. Vuonna 2003 muutamilta kustantajilta on saatu aineistoa vapaaehtoisina luovutuksina.

Kotimaisen verkkoaineiston keruuta jatkettiin vuonna 2003. Eduskuntavaalien aikaan kerättiin vaaleihin liittyviä sivustoja ja elokuussa käynnistettiin järjestyksessä toinen kattava kotimaisten sivujen keruukierros. Vuoden loppuun mennessä prosessi saatiin lähes valmiiksi. Arkistoitujen sivujen määrä oli noussut 11.7 miljoonasta 20 miljoonaan, ja arkiston koko oli 0.8 teratavua.

Pohjoismaisten kansalliskirjastojen yhteinen Nordic Web Archive II -hanke jatkoi verkkoarkistoa varten kehitettyjen ohjelmien kehittämistä - joulukuussa ohjelmisto julkistettiin Open Source -ohjelmistona. Lisäksi kirjasto liittyi kesällä perustettuun kansainväliseen verkkoarkisto-konsortioon, International Internet Preservation Consortiumiin (IIPC).

Lisäksi pohjoismaiden kansalliskirjastot päättivät osallistua voittoa tuottamattoman Internet Archive -organisaation vetämään ohjelmistoprojektiin, jossa kehitetään modernia verkkoaineiston keruuhjelmaa.

Digitointi

Kirjaston keskeisiä tehtäviä lähivuosien aikana on digitoida kansallisia kokoelmia verkkoon. Vuonna 2003 kirjastolla on ollut käytettävissä noin 500 000 euroa digitointiin ja siihen liittyviin ohjelmistoihin ja laitteistoihin. Osa rahoituksesta on tarkoitettu myös vuotta 2004 varten.

KULDI eli opetusministeriön asettama Kulttuuri-perinnön digitointityöryhmä sai loppuraporttinsa valmiiksi keväällä 2003. Raportin luovutustilaisuudessa esitettiin 5 miljoonan euron vuotuista panostusta keskeisten tavoitteiden aikaansaamiseksi vuoteen 2010

mennessä. Lisäksi esitettiin käynnistettäväksi erillisrahoituksella ääniteaineistojen digitointi.

Museot, arkistot ja kirjastot ovat syksyllä organisoituneet edistämään KULDIn tavoitteita ja entisen MUISTI-hankkeen yhteistyötä eteenpäin eKAM (elektroninen Kirjasto Arkisto Museo)-muotoisena. Kansalliskirjasto koordinoi yhteistyötä. eKAMilla on epävirallisia työryhmiä KULDIn tavoitteiden eteenpäinviemiseksi. Kamut2 (kirjastojen, arkistojen ja museoiden tietovarantojen yhteiskäyttö) -työryhmän vetäjänä toimii Museovirasto. Muistiorganisaatioiden päälliköt seuraavat, ohjaavat ja vahvistavat eKAMin toimintaa.

Opetusministeriö asetti syksyllä 2003 kansallisen NRG (National Representatives Group)-tukiryhmän. Työryhmän tarkoituksena on osallistua NRG- kokousten valmisteluun ja välittää asiantuntijalaitosten näkemyksiä työryhmään ja toisin päin. Kirjasto on ryhmän jäsen.

Mikkeliin on vuoden aikana suunniteltu ja perustettu yksi kuudesta Suomessa toimivista yliopistokeskuksista. Yliopistokeskusta koordinoi Helsingin yliopisto, ja jäsenenä on muut paikkakunnalla jo toimivat yliopistotahot sekä Lappeenrannan ja Kuopion yliopistot. Kirjaston Mikkelin yksikkö on yksi yliopistokeskuksen toimijoista, digitoinnin alalla.

Itä-Suomen Lääninhallituksen ja Mikkelin kaupungin rahoittaman Mikado -projektin tärkeimpinä tavoitteina on ollut digitoinnin tietokantojen sovellusalustan J2EE suunnittelu ja rakentaminen. Tämä mahdollistaa tietokantojen käytön kansallisen tiedonhakuportalin kautta DOMS -järjestelmässä. Sovellusalusta saataneen valmiiksi kevään 2004 kuluessa.

Vuoden lopussa varmistui digitointiyhteistyön käynnistäminen Varastokirjaston kanssa. Hanke on kolmivuotinen, yhteensä 450 000 euroa. Hankkeella on ohjausryhmä, johon kuuluu edustaja myös opetusministeriöstä. Hankkeella edistetään kansallisen digitointiohjelman toteuttamista.

Suomen sanomalehtikirjasto on ollut vilkkaassa käytössä vuoden aikana, sivuhakuja tehtiin kaikkiaan noin 1 100 000. Sen sivumäärää nostettiin vuoden

lopussa 413 000 sivuun entisestä 190 000 sivusta. Sanomalehtikirjasto kattaa nyt 70 vanhojen sanomalehtien 165:stä nimekkeestä. Käyttäjät voivat tulostaa artikkelit. Valmistuessaan sanomalehtikirjasto käsittää vuodet 1770-1890, kaikkiaan noin 900 000 sivua.

Humanistisista tieteellisistä aikakauslehdistä Suomi ja Historiallinen Aikakauskirja (110 000 s.) ovat käytettävissä FinELibin kautta. Lehtivalikoimaa laajennetaan tulevaisuudessa käytettävissä olevien varojen mukaan.

Vuoden aikana digitointi on laajentunut monografiioihin. Osa monografioista on kuntokartoituksen mukaan hyvin heikossa kunnossa ja originaaleja tulee suojata käytöltä korvaavan tallenteen kautta. Digitointi mahdollistaa hauraan aineiston laajan käytön. Hakumahdollisuuksia parannetaan asiasanoittamalla kirjat suomen- ja ruotsinkielisin asiasanoin. Selvityksessä on ilmennyt, että lehtiaineiston asiasanoittaminen ei ole kustannustehokasta.

Digitoinnin maksupalvelutoiminta on laajentunut vuoden aikana ja muodostuu jatkossa entistä tärkeämmäksi.

Kansainvälinen yhteistyö digitointihankkeissa

Kirjasto on osallistunut kansainvälisiin hankkeisiin ja toimintaan aktiivisesti. Vuonna 2002 alkaneen Euroopan yhteisön rahoittaman Minerva-projektin tavoitteena on tehdä kulttuuri- ja tieteellinen perintö helpommin saavutettavaksi, hyödyntää digitoidun aineiston oppimateriaali- ja koulutuspotentiaalia sekä parantaa sisältötuotannon edellytyksiä.

Kirjaston Mikkelin yksikkö toimi projektin benchmarking -työpakettin vastuutahona. Se koordinoi kotimaista (Museovirasto ja Kansallisarkisto) sekä ulkomaista benchmarking -työryhmää. Työryhmä vieraili Helsingissä helmikuussa 2003. Työryhmä kehitti verkkosovelluksen kulttuuriperinnön digitointihankkeille. Verkossa on jo yli 100 eurooppalaisen hankkeen tiedot. Hanke tuottaa digitoinnin tietokannan lisäksi julkaisuja mm. hyvistä digitointitavoista ja osaamiskeskuksista. Benchmarking -työryhmä jätti lopuraporttinsa elokuun lopussa 2003.

Suomalaiset kulttuuriorganisaatiot ovat suunnitelleet vastaavaa kansallista tietokantaa, josta voisi etsiä hyviä käytäntöjä tai benchmarking -partnereita.

Euroopan Yhteisön puheenjohtajamaat ovat järjestäneet Minerva- ym. kokouksia Kreikassa.

Helsingin yliopiston kirjasto järjesti viikon workshopin "Hands on the Digital Chain" yhdessä kansainvälisen kirjastoliiton IFLAn Sanomalehtiosaston (Newspapers Section) kanssa Mikrokuvaus- ja konservointilaitoksella kesäkuussa 2003. Kansainvälisten kirjastojen ja säilytyspalveluiden johtajat ja asiantuntijat tutustuivat käytännössä esivalmistelun, mikrokuvauksen ja digitoinnin prosesseihin sekä yhteistoimintamahdollisuuksiin. Samalla myös Mikkelin toiminta oli laatuvertailun kohteena.

Vuoden aikana valmisteltiin Ruotsin Kuninkaallisen kirjaston kanssa sanomalehtien metadatan automaattisen poimintaohjelman testaus. Ohjelma tulee käsittämään fraktuurin tekstitunnistuksen ja mm. sanojen valaisun sanomalehtisivun kuva-alueella. Testisopimus on tehty ja asiaa valmistellaan alkavaksi Mikkelissä helmikuussa 2004. Testi tulee herättämään kansallista ja kansainvälistä kiinnostusta.

Venäjän kansalliskirjasto Pietarissa on tehnyt mittavaa yhteistyötä kirjaston kanssa mikrokuvaustoiminnan alalla. Kirjasto on toiminut asiantuntijana Venäjän kansalliskirjaston mikrokuvauksen laatutason parantamiseksi. Kirjaston mikrokuvauksen, konservoinnin ja digitoinnin asiantuntijat ovat luennoineet Kap Kaupungissa, Hollannissa, Berliinissä ja Latviassa sekä julkaisseet artikkeleita.

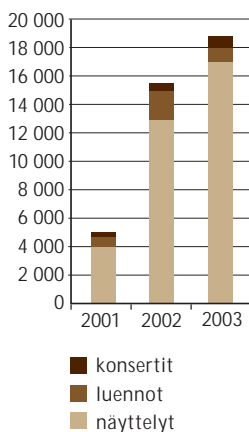
Kulttuuritoiminta ja viestintä

Kulttuuripalvelut

Kirjaston kulttuuritoiminta oli monipuolista ja näkyvää. Näyttelyt saivat laajan julkisuuden sekä lehdistössä että sähköisessä mediassa. Kävijämäärät näyttelyissä, luentotilaisuuksissa ja konserteissa kasvoivat 30%. Useat yleisötilaisuudet olivat niin täysiä, etteivät kaikki mahtuneet sisään. Näyttely- ja kulttuuritapahtumista julkaistiin kevät- ja syyskausiohjelmat, joita levitettiin edellisvuoteen verrattuna kaksinkertainen määrä: 20 000 kappaletta. Kirjaston tiloissa oli esillä 15 eri näyttelyä, ja lisäksi tuotettiin verkkonäyttely. Yleisöluentotilaisuuksien määrä oli 18. Kirjailijavierailuja järjestettiin 4 ja konsertteja 8. Lisäksi osallistuttiin Tieteen päiviin ja ensimmäistä kertaa myös Taiteiden yöhön. Kirjasto oli esillä myös Vammalan Vanhan kirjallisuuden päivillä.

Näyttelytoiminta

Kulttuuritilaisuuksien
kävijämäärät

Näyttelyt järjestettiin suurelta osin yhteistyössä tutkijoiden ja kulttuuri- ja tiedelaitosten kanssa. Uusia gallerianäyttelyitä valmistui kolme, joista kaksi liittyi juhlavuositapahtumiin: *Eurooppalainen ja suomalainen Pietari* Pietarin 300-vuotisjuhluvuoden kunniaksi ja Birgitan 700-vuotisjuhlanäyttely *Pyhä Birgitta ja Suomi*. Kahvila- ja Rotunda -näyttelyistä juhlavuositeemaan liittyivät *Eino Leino 125 vuotta*, Teologian Ylioppilaiden Tiedekuntayhdistyksen 150-vuotisjuhlanäyttely yhteistyössä yliopiston kirkkohistorian laitoksen kanssa sekä Yliopisto-lehden kanssa yhteistyössä toteutettu näyttely *Yliopisto-lehti 1953-2003*. Rozentals-seuran kanssa järjestettiin kesänäyttely *Elli ja Janis Rozentals*.

Vuoden suurin ja haastavin näyttelyproduktio oli Tanskan kuninkaallisen kirjaston, Det Kongelige Bibliotekin kanssa yhteistyössä järjestetty kansainvälinen näyttely *Kirjoituksen lumo*. Näyttely sisälsi kaksi erillistä kokonaisuutta: Kupolialissa järjestetyn Tanskan kuninkaallisesta kirjastosta koostetun arvok-

kaan aineiston *The Metamorphoses of Writing* sekä yhteistyössä Taideteollisen korkeakoulun suunnittelutyöryhmän kanssa toteutetun modernin Con Text – kirjoituksen uudet yhteydet -osion galleriassa. Näin syntyi katsaus kirjoituksen historiaan 5200 vuoden ajalta. Hankkeessa toimittiin yhteistyössä mm. Kansallismuseon, Suomen Egyptologisen Seuran ja Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksen tutkijoiden kanssa. Näyttely sai laajan mediajulkisuuden.

Myös kesän ja syksyn gallerianäyttelyt saavuttivat hyvän media- ja yleisömenestyksen ja ne toteutettiin yhteistyössä tutkijoiden kanssa. Pietarin 300-vuotisnäyttelyn *Eurooppalainen ja suomalainen Pietari* asiantuntijoina olivat prof. Max Engman, fil.maist. Sirkka Havu ja fil.lis. Rainer Knapas. *Pyhä Birgitta ja Suomi* -näyttelyn suunnittelijoina ja asiantuntijoina olivat prof. Päivi Setälä, tutkija Eva Ahl, dosentti Tuomas Heikkilä ja tutkija Päivi Salmesvuori.

Näyttelyihin liittyen järjestettiin luentosarjoja, joilla oli yleisömenestys. Ennennäkemättömän suosion saavutti *Kirjoituksen lumo* -näyttelyn laaja luentosarja, joka sisälsi 13 yleisöluentoa. Ensimmäisiin luentoihin eivät kaikki mahtuneet sisään – yli puolet kiinnostuneista jäi ulkopuolelle, joten luentosarja oli siirrettävä yliopiston päärakennuksen suurempaan luentosaliin. Luennoitsijoina olivat asiantuntijat Helsingin yliopistosta. Kirjailijavieraina olivat Hannu Mäkelä, Virpi Hämeen-Anttila ja Tuula Karjalainen sekä taiteilijavieraina vuoden Puupäähattu-palkinnon saanut sarjakuvataiteilija Katja Tukiainen.

Näyttelyiden yhteydessä julkaistiin Kansalliskirjaston Gallerian julkaisusarjassa teokset *Kirjoituksen lumo*, *Eurooppalainen ja suomalainen Pietari* sekä *Pyhä Birgitta ja Suomi*, joka julkaistiin yhteistyössä Pyhän Birgitan 700-vuotisjuh latoimikunnan ja Kalevala Korun kanssa. *Kirjoituksen lumo* -näyttelystä tuotettiin lisäksi CD-ROM, joka sisälsi kuvavalikoiman näyttelyn näyttävimmistä ja arvokkaimmista dokumenteista, sekä postikortteja ja kirjanmerkkejä.

Kirjoituksen lumo -näyttelyn yhteydessä tuotettiin Internetiin pedagoginen ja yleissivistävä verkkonäytte-

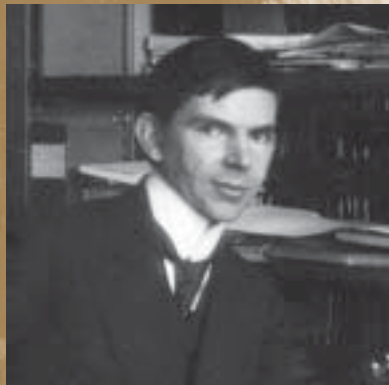
ly *Nuolenpäistä aakkosiin*, joka käsittelee kirjoituksen historiaa. Suurelle yleisölle tarkoitettu verkkonäyttely soveltuu tiedon etsimiseen ja tarjoaa esteettisiä elämyksiä eri kirjoitusjärjestelmien moninaisuudesta ja kauneudesta. Näyttelyn sisällön asiantuntijoina olivat prof. Tapani Harviainen ja fil.lis. Harry Halén, ja suunnittelijana oli Sanna Järvinen. Verkkonäyttely osallistui Media & Message -kilpailuun Turussa ja voitti kultapalkinnon Koulutus- ja motivaatiosarjassa.

Kirjaston 2002 tuottama näyttely *Suomalainen maise*ma kiersi alkuvuodesta Tukholman Suomi-instituutin kirjastossa ja Seitsemisen Luontokeskuksessa, kesällä Lustossa Punkaharjulla ja syksyllä Liedon Vanhalinnassa. Näyttely herätti suurta kiinnostusta ja sai julkisuutta paikallislehdistöissä, -radiossa ja televisiossa.

Konsertit ja tapahtumat

Konsertteja järjestettiin kahdeksan, joista neljä yhteistyössä Länsi-Helsingin musiikkiopiston kanssa: ystävänpäiväkonsertti, Mestarit ja kisällit, Pietari-näyttelyyn liittynyt venäläisen musiikin konsertti ja joulukonsertti. Helsinki-päivänä pidettiin suomalaisen laulun konsertti. Birgitta-näyttelyyn liittyi kaksi konserttia, joissa lauluyhtye Vox Silentii esitti birgittalaislauluja ja Helsingin yliopiston kirjaston fragmenttikokoelmasta. Marvia-konsertti järjestettiin kirjaston saaman laajan Einari Marvia -arkistolahjoituksen merkeissä yhteistyössä lahjoittajan kanssa. Konsertissa esiintyivät oopperalaulajat Kirsi Tiihonen ja Jaakko Kortekangas sekä Marvia -kvartetti. Konsertin alussa prof. Eero Tarasti piti esitelmän säveltäjä Marviasta. Kaikissa konserteissa oli täysi sali kuulijoita, ja kirjasto tavoitti konserteilla aivan uusia kävijöitä.

Kirjasto osallistui Tieteen päivien ohjelmaan järjestämällä kahvilanäyttelyn päivien teemasta aaveet ja haaveet. Tieteiden yönä kirjasto tarjosi mm. neuvontaa vanhan kirjan huollossa, Lukuset ja ABC – Lukeminen esivallan palveluksessa -näyttelyn esittelykierroksia ja julkaisumyyntiä. Myös ensimmäinen Taiteiden yö 28.8.2003 kansalliskirjastossa onnistui erittäin hyvin. Ohjelmassa oli musiikkia, runonlausuntaa ja näyttelyesittelyjä. Musiikki ja runot liittyivät Pietari- ja Eino

► Kirjastonamanuensi Holger Nohrstöm (1913?), kirjan "Herra Corpwieth ja kaksoisolennon arvoitus" päähenkilön, herrasmiessalapoliisi Corpwiethin esikuva. Helsingin yliopiston kirjasto – Suomen kansalliskirjasto. Kansalliskokoelma.

Leino -näyttelyihin. Helsingin Balalaikkaorkesteri herätti niin paljon kiinnostusta, että vain puolet kuulijoista mahtui sisään.

Sisäinen ja ulkoinen tiedotus

Kirjasto on kehittänyt palveluviestintää parantaakseen palvelujensa saatavuutta, yhteistyötä henkilökunnan kesken sekä sidosryhmiensä ja kirjastoverkon kanssa ja lisätäkseen näkyvyyttään ja tunnettavuuttaan.

Sisäisen tiedotuksen kehittäminen on ollut yksi tärkeimmistä aiheista kirjaston arvoprosessissa. Yhteiseksi tavoitteeksi on otettu tiedonjakamisen parantaminen.

Kirjaston viikko -verkkotiedote ilmestyi maanantaisin. Kirjaston Intranetin ulkoasua uudistettiin.

Kansalliskirjasto – Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti ilmestyi kuusi kertaa, englanninkielinen Helsinki University Library Bulletin kerran, kirjastoverkolle ja sidosryhmille suunnattu Kansalliskirjasto tiedottaa -verkkolehti kolme kertaa ja Tietolinja -verkkolehti kaksi kertaa. Kirjasto laati edellisvuoden toiminnastaan vuosikertomuksen.

Internet-sivuston uudistunut, uusi graafinen ilme otettiin käyttöön syyskuussa. Sivustoa myös uusittiin tekstien osalta suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Tiedotusvälineille suunnattua palvelua parannettiin avaamalla kirjaston Internet-sivuille tulostettavassa muodossa olevia kuvia sisältävä sivusto.

Kirjastoa koskevan uutisoinnin ja tiedottamisen arviointi käynnistettiin. Määrällisesti kirjasto esiintyy tiedotusvälineissä usein, keskimäärin 20 kertaa kuukaudessa.

Yliopistopainon kanssa käynnistettiin kirjaston oman julkaisuprosessin kehittämishanke, jonka tarkoituksena on yhtenäistää kirjaston viestinnällistä ilmettä. Hanke käsittää yhtenäisen esitetuotannon sekä Intranet-sivuston, joka sisältää julkaisemisen apuvälineet (kirjoituspohjat, taittopohjat, graafiset ohjeistukset), logo- ja lomakepankin, esitepohjat ja markkinointisuunnitelmiin laatimisen. Esitteistä valmistui uusi yleisesite. Hanke valmistuu keväällä 2004.

Kirjasto osallistui Helsingin kirjamesuille loka-kuussa yhteisellä osastolla Helsingin kaupunginkirjaston kanssa. Kansalliskirjaston messuosastolla esiteltiin Fennica-tietokantaa, kokoelmia ja ajankohtaisia kirjaston hankkeita tietoisuuden, myytiin julkaisuja ja vietettiin Eino Leinon juhluvuotta koululaisten rap-tapahtumassa. Esillä oli kolme pienoisenäyttelyä: Kirjoja Pietarin palatseista, Matkailua Kannaksella ja Elämäntaiteoppaita 1800-luvulta. Osasto oli yksi messujen kiitetyimpiä.

Julkaisutoiminta ja markkinointi

Kirjasto on julkaisijana pieni, mutta julkaiseminen kohdistuu ennen kaikkea aineistoon, jota muut eivät julkaise kuten kokoelmaluettelot, bibliografiat sekä muut sen toimialaan liittyvät kohteet. Kirjaston julkaisupolitiikassa tulee määritellä verkkojulkaisemisen periaatteet.

Kirjaston julkaisusarjoissa ilmestyivät teokset Kirjoituksen lumo, Eurooppalainen ja suomalainen Pietari, Pyhä Birgitta ja Suomi sekä Herra Corpwiieth ja Kaksoisolennon arvoitus. Herra Corpwiiethin merkeissä järjestettiin julkistamislaisuus, ilta Suomen Dekkariseuran jäsenille sekä kirjailija-ilta. Teos käytiin luovuttamassa tasavallan presidentti Tarja Haloselle. Kirjasta otettiin syksyn 2003 aikana kolme painosta. Eurooppalainen ja suomalainen Pietari sekä Herra Corpwiieth ja Kaksoisolennon arvoitus ilmoitettiin Kirjavalio-kilpailuun sekä Herra Corpwiieth myös Johtolankakilpailuun.

Kirjasto käynnisti asiantuntijoittensa johdolla laajan kokoelmahankkeen suunnittelun. Tarkoituksena on vuonna 2004 julkaista runsaasti kuvitettu tietoteos kirjaston kokoelmista. Vuonna 2005 avataan kirjaston aarteiden näyttely ja julkaistaan kirjahistoriallinen verkkojulkaisu.

Kirjaston tuotteita markkinoitiin kirjakauppojen lisäksi museoiden ja tiedekeskusten myymälöihin sekä tietyn osin eurooppalaisiin antikvaarisiin kirjakauppoihin. Kirjasto järjesti joulukuussa Joulumarkkinat, jotka herättivät runsaasti kiinnostusta. Julkaisuvaraston järjestäminen entistä toimivammaksi käynnistettiin, tekijänoikeus- ja julkaisusopimuskäytäntöjä tarkistettiin.

Organisaatio, henkilöstö ja talous

Opetusministeriö asetti Kansalliskirjasto 2005 -seurantaryhmän koordinoimaan kirjaston toimialan laajentamiseen liittyviä toimenpiteitä. Työryhmä kokoontui ensimmäisen kerran vuoden 2003 lopussa. Työryhmä on jäsentänyt kaksivuotisen työ kautensa ensivaiheen keskeiset osa-alueet: kirjastojen maksupäätöksen muutostarpeen selvittäminen, kansalliskirjaston nykyinen rahoitusrakenne ja rahoitusperusteet sekä kansalliskirjaston peruspalvelujen määrittely, yhteistyö ja palvelurakenteet sekä tuleva rahoitusrakenne. Kirjaston edustajat osallistuvat sekä seurantaryhmän että erillisten valmisteluryhmien työskentelyyn. Kirjasto järjesti helmikuussa järjestyksessä toisen kirjastoverkotapahtuman: keskustelutilaisuuden toimialan laajentamisesta ja verkon palvelutarpeista ja -tarjonnasta. Tilaisuuteen osallistui yli 200 kirjastolaista.

Kansalliskirjastostrategia vuosille 2004-2006 valmistui. Strategia keskittyy linjaamaan koko organisaatiota koskevat palvelutavoitteet, integroidun valtakunnallisen kokoelmapolitiikan ja tietoyhteiskuntaa tukevat verkkopalvelut. Strategia viitoittaa kirjaston toimintaa toimialan laajentamisen jälkeen, lähtökohtana on kirjaston tehtävä koko kirjastoverkon palvelu- ja kehittämissikkönä.

Kirjasto on osallistunut yliopiston kirjastotoimikunnan asettamaan kirjastolaitoksen strategiatyöhön osallistuakseen kirjastojen yhteiseen kehittämiseen ja tarjotakseen hyviä käytäntöjä.

Kirjasto on jatkanut johtamisjärjestelmän ja johtamisen kehittämistä tavoitteena sekä johtamistulosten parantaminen että kirjastoverkon palveluorganisaation toteuttaminen. Johtoryhmä käynnisti vuoden lopussa Hallinnon kehittämiskeskuksen kanssa jatkohankkeen, johon sisältyy yksilötason johtamistaitojen arviointi ja kehittäminen.

Päätoiminnot ovat kehittäneet edelleen sisäistä organisaatiotaan vahvistamalla toimintoryhmä- ja tiimityöskentelyä.

Kirjasto sai päätökseen yhteisen arvoprosessin. Kansalliskirjaston ydinarvoksi nousi: 'Kulttuuriperintömme on aina läsnä'. Rinnalle arvot: 'Olemme ammattitaitoisia ja kehitymme', 'Toimimme avoimesti ja luotettavasti' sekä 'Teemme yhdessä'. Prosessi vaikutti ennen kaikkea kirjaston yleiseen keskustelukulttuuriin. Kirjaston omat arvotutorit johdattivat ryhmien keskusteluja esimerkillisesti. Kirjaston intranettiin on perustettu arvosivustot ja keskustelupalsta. Vapaa- muotoinen keskustelufoorumi, Kirjastotori käynnistyy keväällä 2004, ensimmäisenä aiheena "arvot käyttöön". Kirjaston johdon erityisenä haasteena on tukea arvojen ottamista arjen käyttöön. Tätä seurataan arvotilinpäätöksillä.

Kirjasto on suojannut tavaramerkillä yhdentoista palvelunsa nimen: Arto, Kansalliskirjasto, Finlands nationalbibliotek, Viola, Fennica, Kansallinen elektroninen kirjasto, Suomen kansallisbibliografia, Linnea2, FinELib, Kansallinen digitointikeskus ja Nelliportaali.

Henkilöstö

Kirjasto nimesi toimintavuoden henkilöstöpolitiikan vuodeksi. Henkilöstön kehittämisohjelman painopisteiksi tuleville vuosille määriteltiin ammattitaidon jatkuva kehittäminen ja ylläpito, oppivan organisaation toimintakäytäntöjen kehittäminen ja erityisesti osaamisen jakamisen muotojen edistäminen sekä työyhteisöjen toimivuuden parantaminen. Taatakseen eläkkeelle lähivuosina siirtyvien työntekijöiden osaamisen jatkuvuuden kirjasto valmisti senioriohjelman, johon kuuluu mentorointiohjelma.

Henkilöstön kehittämisessä käynnistettiin vuoden aikana kirjaston oma suunnitelmallinen koulutustoiminta. Helsingin yliopiston henkilöstökoulutuksen tarjontaa varsinkin atk-koulutuksen, kielikoulutuksen ja hallinnon ajankohtaisten koulutusten osalta käytettiin tämän rinnalla edelleen monipuolisesti. Kirjaston omassa koulutuksessa keskeisiä asioita oli ajankohtaisen kehittämis- ja hanketiedon välittäminen sekä uusien työntekijöiden perehdyttäminen. Myös tiimimäisen työtavan käyttöönoton tukemiseksi järjestettiin koulutusta. Kehityskeskustelulomakkeen kehittämiseksi järjestettiin koulutus- ja keskustelutilaisuus esimiehille.

Kirjastossa oli vuoden lopussa 185 virkaa ja tehtävää. Henkilötyövuosia kirjastossa tehtiin lähes 229. Kaikkiaan täytettiin vakinaisesti 12 virkaa ja tehtävää, uusia perustettiin 4. Kirjasto on jatkanut alle A15 palkkaluokkien muuttamista, viimeiset korotukset tehdään vuoden 2005 alussa. Kirjasto pyrkii tarkistamaan palkkarakennetta mahdollisimman perusteellisesti ennen uuteen palkkausjärjestelmään siirtymistä.

Kirjasto toteutti otantoina työajanseurannan. Lomakeistoa kehitetään ja jatketaan seurantaa vuonna 2005. Seurantaa kehitetään niin, että tuloksia voidaan nykyistä paremmin hyödyntää työaikabudjetointiin ja rahoituksen allokointiin.

Kolme kansalliskirjaston työntekijää osallistuu Helsingin yliopiston Palmenian järjestämään kirjasto- ja tietopalvelualan pätevyyskoulutukseen (35 ov.) 2002-2004.

Henkilöstöasioita käsitteleviä ohjeita annettiin vuoden aikana kolme, joista ensimmäinen käsitteli kirjaston henkilöstön työajankäyttöä kirjasto- ja tietopalvelualan pätevyyskoulutukseen, toinen henkilökiertoa ja kolmas kansalliskirjaston senioriohjelmaa.

Vuoden aikana järjestettiin tutustumiskäyntejä mm. Viron kansalliskirjastoon, johon osallistui 52 kirjastolaisista. Vuosittaiset piha- ja joulujuhla olivat suosittuja. Kirjaston joukkue osallistui Sulkavan soutuihin.

Kirjasto on jatkanut määrätietoisesti palkitsemisen kehittämistä. Hyvin tehty -palkinto myönnettiin arvotutoreille. Useille työntekijöille myönnettiin henkilökohtainen huomionosoitus.

Talous

Kirjaston toimintamäärärahoihin myönnettiin vuonna 2003 kaikkiaan 14 670 000 euroa. Tähän sisältyy vuoden loppupuolella myönnetty palkankorotusraha. Tilakustannusten osuus oli 4 092 000 euroa. Kokonaissummaan sisältyy kolmivuotissopimuksen mukaisesti kansalliselle elektroniselle kirjastolle myönnetty 3 milj. euroa, äänitearkistotoiminnalle myönnetty 250 000 euroa ja kirjaluolan käyttöönotosta johtuva tilakustannusten lisäys 420 000 euroa. Määrärahoihin sisältyy myös opetusministeriön hankeraha 336 000 euroa vapaakappalelain valmistelusta aiheutuviin kustannuksiin.

Valtakunnallinen rahoitusosuus oli edelleen 11,6 milj. euroa. Siihen sisältyi hankeraha. Yliopisto jatkoi yhden atk-henkilön lisäpalkan myöntämistä kirjastojen järjestelmä- ja tietokantapalveluja tuottavalle Helka-palvelulle. Lisäys oli välttämätön kirjastojärjestelmän pitkän käyttöönottovaiheen ja uusien piirteiden vuoksi. Digitointiin saadut varat eivät sisältyneet yliopiston tulossopimukseen. Näitä olivat mm. opetusministeriön myöntämä erillisraha 135 000 euroa ja Mikkelin alueen ja Euroopan aluekehitysrahaston useampivuotinen rahoitus.

Kirjaston alustavien laskelmien mukaan kokonaismenot ovat nousseet edellisvuodesta. Tämä johtuu muun muassa vilkkaasta kehittämistoiminnasta, järjestelmähankinnasta ja lisääntyneistä kulttuuripalveluista. Kirjaston vakinaisten palkkojen kustannukset olivat 5,6 milj. euroa. Maksullisen palvelun tulot ovat hieman laskeneet edellisvuodesta, tulos arviolta 1 milj. euroa. Ulkoisen rahoituksen osuus on pysynyt ennallaan, 900 000 euroa.

Varainhankinnan valmistelu

Yhteiskunta- ja yritys-suhteiden projekti käynnistyi syksyllä 2002 ja laati toimintaansa varten Kansalliskirjaston yhteiskunta- ja yritys-suhteiden strategian sekä projektisuunnitelman. Projektille asetettiin ohjausryhmä, joka järjestäytyi ja aloitti toimintansa 16.12.2002, ja kokoontui vuoden 2003 aikana neljä kertaa.

Projektin keskeisenä tehtävänä on edistää kirjaston yhteiskunta- ja yritys-suhteita, luoda tekninen infrastruktuuri kirjaston täydentävän rahoituksen hankintaa ja hallinnointia

varten yhteistyössä yliopiston kanssa sekä käynnistää kirjaston varainhankintatoiminta. Strategiassa varainhankinnan kohteeksi on määritetty Kansalliskirjaston kulttuuriperinnön säilyttäminen ja tunnetuksi tekeminen.

Yhteistyö yliopiston kanssa on vuoden aikana tiivistynyt, ja kirjasto on osallistunut varainhankinnan suunnitteluryhmään, joka innovoi ja koordinoi systemaattisen varainhankintatoiminnan käynnistämistä koko yliopistossa. Kirjasto on osallistunut myös yliopiston järjestämään varainhankinnan kutsuseminaariin ja yhteistyössä järjestettyyn kampusworkshopiin, yliopiston yhteisen varainhankinnan tietojärjestelmän valintaan ja käyttöönottoon sekä yliopiston vuosipäivänä julkistettavan lahjoittajamatrikelin laadintaan.

Yhteiskunta- ja kulttuurisuhteiden vahvistamiseksi ja verkostoitumisen edistämiseksi on tehty tutustumiskäynnit Taideteollisen korkeakoulun viestintäyksikköön, Teknillisen korkeakoulun innovaatiokeskukseen ja Kirjon tiedotuskeskukseen sekä kutsuttu tutustumiskäynnille kirjastoon Suomen Kustannusyhdistyksen ja Museoviraston edustajat. Projektipäälliköt ovat osallistuneet Taideteollisen korkeakoulun täydennyskoulutuskeskuksen järjestämään varainhankintakoulutukseen, CIMOn järjestämään EU:n Kulttuuri 2000 -ohjelman koulutukseen, kansainväliseen Council of Advancement and Support of Education eli CASE- konferenssiin Cardiffissa sekä Mira Networks in järjestämään Contact Management -ohjelmiston käyttäjäkoulutukseen Tukholmassa. Varainhankintaan liittyvät tutustumiskäynnit on tehty British Libraryyn Lontoossa ja Karolinska Institutet'iin Tukholmassa.

Liitteet

Lahjoitukset

Kirja- ja äänitelahjoituksia

- Z. Topelius, ”Eine Reise in Finnland” (v:lta 1874)
- Versailles’n barokkimusiikkikeskuksen lahjoitus, nuottijulkaisuja, säveltäjien teosluetteloita ja ranskalaisten säveltäjien kriittisiä kokonaisjulkaisuja
- tasavallan presidentti Tarja Halosen lahjoitus, Pietarin 300-vuotisjuhlateos Sankt-Peterburg
- Sofian yliopiston lahjoitus, bulgariaalaista kirjallisuutta
- Jaakko Salon äänitearkistoon lisänä laaja nauhakokoelma

Käsikirjoituslahjoituksia

- säveltäjä, kustannuspäällikkö Einari Marvia, tutkimusten käsikirjoituksia, sävellyskäsikirjoituksia ja biografista aineistoa
- säveltäjä Tauno Marttinen, sävellyskäsikirjoituksia

Kulttuuritoiminta

Näyttelyt

Kansalliskirjaston Galleria

- ABC – Lukeminen esivallan palveluksessa 1.3.2003 saakka galleriassa.
- Kirjoituksen lumo 18.3.–31.5.2003. Kaksoisnäyttely: kupolialisissa The Metamorphoses of Writing, kansainvälinen näyttely Tanskan kuninkaallisesta kirjastosta ja galleriassa Taideteollisen korkeakoulun produktio CON TEXT, Kirjoituksen uudet yhteydet
- Eurooppalainen ja suomalainen Pietari. Pietari 300 vuotta 12.6.–20.9. galleriassa.
- Pyhä Birgitta ja Suomi. Birgitta 700 vuotta 8.10.2003–17.1.2004

Kahvilanäyttelyt

- Tieteiden haaveita ja aaveita 8.1.–10.3. Näyttely järjestettiin Tieteiden päivien teeman merkeissä.

- Kirjavalit 2002. Vuoden kaunein kirja ja kirjavalit 14.3.–12.4. Yhteistyössä Suomen kirjataiteen komitean kanssa.
- Vuoden Puupäähattu-palkittu sarjakuvataiteilija. 16.4.–24.5. Yhteistyössä Suomen sarjakuvaseuran kanssa.
- Eino Leino 125 vuotta 30.5.–30.8.
- Yliopisto-lehti 50 vuotta 16.9.–20.11. Yhteistyössä Yliopisto-lehden kanssa.
- Kevästä joulun. Martta Wendelinin kuvituksia kansalliskirjaston kokoelmista 25.11.2003–7.2.2004

Rotunda-näyttelyt

- Kuri, isänmaa ja aneet. 5.2.–14.5. Dokumentteja Suomen vanhimman ainejärjestön historiasta. Teologian Ylioppilaiden Tiedekuntayhdistyksen 150-vuotisjuhlanäyttely. Yhteistyössä Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksen kanssa.
- Elli ja Janis Rozentals – romanssi Suomen ja Latvian välillä. 26.5.–30.8. Yhteistyössä Rozentals-seuran, Suomi-Latvia ystävyyseuran kanssa.
- Tiedotuslehdestä vaikuttajaksi – Yliopisto-lehti 1953–2003. 16.9.–20.11.
- Einari Marvia – musiikintutkija, säveltäjä ja musiikkikustantaja 1.12.2003–28.2.2004.

Kiertonäyttelyt

- Helsingin yliopiston kirjaston tuottama Suomalainen maisema -kiertonäyttely 23.1.–15.3. Tukholman Suomi-Instituutin kirjastossa, 5.4.–27.4. Seitsemisen Luontokeskuksessa, 15.5.–15.8. Lustossa, Punkaharjulla ja 1.9.–31.12. Liedon Vanhalinnassa.

Verkkonäyttely

- Helsingin yliopiston kirjasto avasi Nuolenpäistä aakkosiin -verkkonäyttelyn www-sivuillaan maaliskuussa Kirjoituksen lumo -näyttelyn yhteyteen. Nuo-

lenpäistä aakkosiin -verkkonäyttely osallistui 6.–7.8.2003 Turussa pidettyyn Media & Message -kilpailuun ja sai kultapalkinnon kilpailun Koulutus ja motivaatio -sarjassa.

Yleisötilaisuudet

Luennot, seminaarit, kirjailijavierailut, symposiot

Kirjoituksen lumo -luentosarja

Jakso 1:

- 19.3. Professori Tapani Harviainen: Kirjoituksen historia
- 26.3. Tutkija Jaana Toivari-Viitala: hieroglyfit
- 2.4. Dosentti Raija Mattila: nuolenpää
- 9.4. Professori Juha Janhunen: kiina, korea, japani
- 16.4. Professori Asko Parpola: intialaiset kirjoitukset
- 23.4. Professori Tapani Harviainen: seemiläiset kirjatielele

Jakso 2: Kirjoituksen uudet yhteydet

- 28.4. Mediatutkija Minna Tarkka: Uusi media ja uudet lukutavat
- 5.5. Professori Tapio Vapaasalo: Tekstin visuaalinen viestintä
- 7.5. Graafinen taiteilija Kai Rentola: Tekstin näkymätön maisema
- 8.5. Paneelikeskustelu: Kirjainten vallat ja rajat: Saneleeko kirjoitusjärjestelmä kulttuurin, politiikan ja talouden ehdot? Puheenjohtajana toimi professori Tapani Harviainen ja keskustelijoina: professori Christina Krause, pääkirjoitustoimittaja Pentti Sadeniemi (Helsingin Sanomat), suurlähettiläs Klaus Törnudd ja professori Osmo A. Wiio.

Jakso 3:

- 14.5. Professori Jaakko Frösén: kreikka
- 19.5. Professori Jouko Lindstedt: kyrillinen ja glagoliittinen kirjoitus
- 21.5. Professori Outi Merisalo: latina
- 22.3. seminaari vanhan kirjan ystäville yhteistyössä Kirjan museon ystävät ry:n kanssa. Aiheena Helsingin yliopiston kirjaston historiallisten kirjakokoelmien synty. Luennoitsijoina: professori Outi Merisalo, professori Jaakko Frösén, tutkija Anja Inkeri Lehti-

nen, kirjastonhoitaja Sirkka Havu, professori Outi Merisalo, dosentti Tuija Laine.

Pietari-näyttelyn yleisöluennot

- 10.9. Fil.maist. Sirkka Havu: Eurooppalainen Pietari Helsingin yliopiston kirjaston kokoelmissa.
- Fil.lis. Rainer Knapas: Pietarin hovin näyttämöltä librettoja ja muita 1700-luvun harvinaisuuksia.
- 17.9. Prof. Max Engman: Suomalainen Pietari. Liittyy Pietari-näyttelyn ohjelmaan.

Birgitta-näyttelyn yleisöluennot

- 5.11. Prof. Päivi Setälä: Pyhä Birgitta – Euroopan suojeluspyhimys
- Dos. Tuomas Heikkilä: Helsingin yliopiston kirjaston Birgitta-aarteet
- Tutkija Päivi Salmesvuori: Birgitan ihanne – Martta vai Maria?
- 12.11. Dos. Helena Edgren: Birgittalainen vaikutus Suomen keskiajan kuvataiteessa
- tutkija Eva Ahl: Birgitta poliitikkona

Kirjailijavierailut

- 16.4. Vuoden 2003 Puupäähattu-palkinnon saanut sarjakuvataiteilija Katja Tukiainen kertoi tuotannostaan. Yhteistyössä Suomen sarjakuvaseuran kanssa.
- 13.5. Kirjailija Hannu Mäkelä kertoi suhteestaan Eino Leinoon.
- 14.10. Kirjailija Virpi Hämeen-Anttila esitelmöi aiheesta Nainen ja mystiikka.
- 2.12. Museonjohtaja Tuula Karjalainen kertoi Martta Wendelinin kuvien maailmasta ja kirjastaan Ikuinen sunnuntai.

Konsertit

- 14.2. Ystävänpäiväkonsertti. Yhteistyössä Länsi-Helsingin musiikkiopiston kanssa.
- 2.3. Vanhan musiikin konsertti. Mestarit ja kisällit. Länsi Helsingin musiikkiopiston opettajat ja oppilaat soittivat yhdessä ja erikseen musiikkia renessanssista barokkiin
- 12.6. Suomalaisen laulun kesä. Helsinki-päivän musiikkihetki suomalaisin sävelin. Esiintyjinä: Mari Hautaniemi, laulu ja Minna Sadeniemi, piano.

- 11.9. Venäläisen musiikin konsertti. Länsi-Helsingin Kamariorkesteri, joht. Olli Vartiainen. Yhteistyössä Länsi-Helsingin musiikkiopiston kanssa.
- 6.11. ja 13.11. (2 konserttia) Birgittalaisisarten lauluja 1400-luvulta. Vox Silentii -lauluhytje: Kirsti Autio, Johanna Korhonen, Hilkka-Liisa Vuori. Musiikkia Helsingin yliopiston kirjaston keskiaikaisesta fragmenttikokoelmasta. Konsertin alussa Hilkka-Liisa Vuoren esitelmä birgittalaislauluista.
- 30.11. Einari Marvia -konsertti. Esiintyjinä Kirsi Tiuhonen, sopraano ja Satu Salminen, piano, Jaakko Kortekangas, baritoni ja Ilkka Paananen, piano sekä Marvia-kvartetti: Jari Sinkkonen, huilu, Päivi Kärkäs, oboe, Kimmo Luomanmäki, klarinetti ja Janne Pulkkinen, fagotti. Konsertin alussa prof. Eero Tarastin esitelmä Einari Marviasta.
- 14.12. Joulukonsertti. Länsi-Helsingin Kamariorkesteri, joht. Olli Vartiainen. Mikael Fagerholm, laulu, Kaj-Erik Gustafsson, piano. Ohjelmassa mm. Jean Sibeliuksen joululauluja Kaj-Erik Gustafssonin sovituksina. Yhteistyössä Länsi-Helsingin musiikkiopiston kanssa.

Tieteen päivät ja Tieteiden yö

- Osallistuttiin Tieteiden päiviin järjestämällä päivien aiheesta kahvilänäyttely Tieteiden haaveita ja aaveita. Tieteiden yön 9.1. klo 19–22 ohjelma kirjastossa: asiantuntijat Cecil Hagelstam, Sirkka Havu ja Annele Holm-Louhelainen neuvoivat vanhan kirjan arvioinnissa ja huollossa, dos. Esko Laineen ja dos. Tuija Laineen pitivät Lukuset, ABC-näyttelyn esitelykierroksia, Aleksis Kivi -lukua ja kirjamyyntiä.

Täiteiden yö

- 28.8. Lukien, lausuen ja laulaen! Tuomo Holopainen ja Iiro Kajas lausuiivat ja lauloivat Eino Leinon ja Aleksandr Pushkinin runoja säestäjänään Tuija Rantalainen. Helsingin Balalaikkaorkesteri esitti venäläisiä romansseja ja laulelmia, laulusolistina Heli Jormanainen. Lisäksi laulajatar Niina Tamminiemi ja pianisti Kumi Komori esittivät Toivo Kuulan Eino Leinon runoihin säveltämiä lauluja. Julkaisumyyntiä ja tilaisuutta varten suunniteltua Pietari-omenatorrtua.

Näyttely- ja kulttuuritoiminnan yhteistyökumppanit

- Yhteistyö tutkijoiden kanssa kanssa näyttelyiden suunnittelussa, mm. Helsingin, Turun ja Jyväskylän yliopistot, Taideteollinen korkeakoulu
- Tieteen päivät: Tieteiden yö
- Teologian Ylioppilaiden Tiedekuntayhdistys: 150-vuotisjuhlanäyttely
- Kirkkohistorian laitos, Helsingin yliopisto: TYT:n näyttely
- Tanskan kuninkaallinen kirjasto, Det Kongelige Bibliotek: Kirjoituksen lumo -näyttely, näyttelyjulkaisu ja CD
- Taideteollinen korkeakoulu: CON TEXT -näyttely
- Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos, Helsingin yliopisto: Kirjoituksen lumo
- Suomen Kansallismuseo: Kirjoituksen lumo- ja Birgitta-näyttelyt
- Suomen Egyptologinen Seura: Kirjoituksen lumo
- Yliopistopaino: Kirjoituksen lumo CD
- Suomen kirjataiteen komitea: Kirjavalioit-näyttely
- Suomen sarjakuvaseura: Puupäähattu-näyttely ja -sarjakuvataiteilijavierailu
- Kirjan museon ystävät ry: seminaari vanhan kirjan ystävälle
- Kustannusosakeyhtiö Otava: kirjailijavierailuja ym.
- Rozentals-seura, Suomi-Latvia -ystävyyssseura: Elli ja Janis Rozentals -näyttely
- Länsi-Helsingin musiikkiopisto: 4 konserttia yhteistyössä
- Kansallisarkisto: Pietari-näyttely
- Svenska litteratursällskapet i Finland: Pietari- ja Runeberg-näyttelyt
- Tukholman Suomi-instituutin kirjasto: Suomalainen maisema -kiertonäyttely
- Seitsemisen Luontokeskus, metsähallitus: Suomalainen maisema -kiertonäyttely
- Lusto, Punkaharju: Suomalainen maisema -kiertonäyttely
- Liedon Vanhalinna: Suomalainen maisema -kiertonäyttely
- Pyhän Birgitan 700-vuotisjuhlatoimikunta Suomessa: Birgitta-näyttely
- Kalevala Koru Oy: Birgitta-näyttely
- Yliopisto-lehti: Yliopisto 50-vuotisjuhlanäyttely

- J. L. Runeberg 200-vuotisjuhlavuoden toimikunta: Runeberg-näyttely
- Valtion taidemuseo: Runeberg-näyttely
- Musiikin kustannuspäällikkö Liisa Aroheimo-Marvia: Einari Marvia -konsertti ja -näyttely

Julkaisut

Kansallisbibliografia

CD-ROM:

- Fennica CD-ROM 2003: 1-4

Lehdet

- Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. 2003: 1–6
- Helsinki University Library Bulletin 2003
- Kansalliskirjasto tiedottaa. Sähköinen julkaisu. 1-3, www.lib.helsinki.fi/ajankohtaista/kktiedottaa/
- Tietolinja. Sähköinen julkaisu. 1-2. www.lib.helsinki.fi/tietolinja/

Muut julkaisut

- Vuosikertomus
- Kirjoituksen lumo CD-ROM
- Kirjoituksen lumo. Näyttelyjulkaisu. Con Text. Toim. Inkeri Pitkäranta
- Herra Corpwirth ja kaksoisolenon arvoitus. Suom. ja toim. Heikki Kaukoranta
- Eurooppalainen ja suomalainen Pietari. Toim. Inkeri Pitkäranta
- Pyhä Birgitta ja Suomi. Näyttelyjulkaisu. Yhteistyössä Kalevala Korun ja Pyhän Birgitan 700-vuotisjuhlatoimikunnan kanssa. Toim. Eva Ahl ja Inkeri Pitkäranta

Esitteet

- Kansalliskirjastossa tapahtuu. Kulttuuriohjelma, kevät ja syksy
- Suomenkielinen yleisesite

Vierailuja kirjastossa

- johtaja Dusan Katuscak seurueineen Slovakian kansalliskirjasto, 10.–11.3.
- rehtori, prof. Bojan Biolchev ja varadekaani Todor Shopov Sofian yliopisto ja johtaja Ivanka Jankova Sofian yliopiston kirjasto, 21.3.

- rehtori Helena Jasna Mencer seurueineen, Zagrebin yliopisto, 28.3.
- professori Carlo Ginzburg, Kalifornian yliopisto, 10.4.
- johtaja, prof., Mr. Shahidhar Ram Joshi, Tribhuvan yliopisto, seurueessa henkilöitä eri yliopistoista Nepalista, 2.6.
- Helsingin yliopiston rehtoraatti, 12.9.
- rehtori Menachem Magidor, Jerusalemin yliopisto, 15.9.
- Suomi-Kuuba seuran hallitus ja jäseniä, 20.9.
- IFLAn puheenjohtaja Kay Raseroka ja Suomen Kirjastoseuran puheenjohtaja Sinikka Sipilä, 31.10.

Osallistuminen kansainvälisten järjestöjen ja yhteistyöelinten toimintaan

- LIBER, Euroopan tieteellisten kirjastojen liitto, hallituksen jäsen
- IFLA, kirjastojen maailmanjärjestö, osall. useaan jaostoon
- CENL, Euroopan kansalliskirjastojen yhteistyöelin
- CDNL Maailman kansalliskirjastojohtajien yhteistyöelin
- NORON, pohjoismaisten valtion- ja kansalliskirjastojen johtajat
- NORDINFO, pohjoismaisen ministerineuvoston alainen tieteellisen informoinnin koordinoiva elin, hallituksen jäsen
- Cobra +, Euroopan kansalliskirjastojen projektiyhteistyön koordinoitielin
- Bibliotheca Baltica, Itämeren maiden kirjastojen yhteistyöelin
- ISO, kansainvälinen standardointijärjestö
- ELAG, European Library Automation Group
- Kirjojen kansainvälinen standardinumerointi (ISBN) -järjestelmä
- Kausijulkaisujen kansainvälinen standardinumerointi (ISSN) -verkosto
- IAML kansainvälinen musiikkikirjastojen liitto
- IASA äänitearkistojen kansainvälinen järjestö
- Dublin Core Advisor Committee, Dublin Core -standardin kehittäjäryhmä
- Dublin Core Board of Trustees, Dublin Core -formaatin johtoryhmä

- CERL, Consortium of European Research Libraries
- Endeavor Users Group, hallituksen jäsen
- European Endeavor Users Group, puheenjohtaja
- European Endeavor Users Group, osallistuminen työryhmiin
- National Libraries Endeavor Advisory Board, jäsen
- ISSN Governing Board, johtoryhmä
- ISSN, Meeting of Directors of ISSN Centres
- ISBN-standardin uudistamistyöryhmä
- NISO, Us National Information Standards Organization
- European ICOLC ohjelmatoimikunta

Osallistuminen kansallisten organisaatioiden ja yhteistyöelinten toimintaan

- Helsingin yliopisto, atk-neuvottelukunta
- Helsingin yliopisto, julkaisuneuvottelukunta
- Helsingin yliopisto, tietohallintostrategiaryhmä
- Helsingin yliopisto, elektronisen aineiston säilyttämisen organisointityöryhmä
- Helsingin yliopisto, kirjastolaitoksen työryhmiä
- Helsingin yliopisto, tiedottajien yhteistyö
- Helsingin yliopisto, keskusvaalilautakunta
- Yliopistokirjastojen neuvottelukunta
- Yliopistokirjaston neuvosto
- OPMn Kulttuuriperinnön digitointityöryhmä
- OPMn Joukkoviestinnän arkistointiprojektin ohjausryhmä
- Kulttuuriomaisuuden suojelua aseellisessa selkkauksessa koskevan Haagin sopimuksen seuranta- ja ohjausryhmä
- Kirjastoalan tekijänoikeustyöryhmä
- Varastokirjaston johtokunta
- Kamut 2, kirjastojen, arkistojen ja museoiden tietovarantojen yhteiskäyttö
- KATVE-ryhmä, kansalliskirjaston tietopalvelualan verkkostandardityöryhmä
- Linnea2 –konsortion ohjausryhmä ja työryhmät
- FinELib-arviointiryhmä
- FinELib-strategiaryhmä
- FinELib-ohjaus- ja konsortio-ryhmä

- Suomen tieteellisen kirjastoseuran työryhmät (laatu, tekijänoikeudet)
- Tietokarttahankkeen johtoryhmä
- HAKA-projekti (hakemistot käyttäjähallinnossa)
- Tiedonhallinnon oppimateriaalihanke
- Kansallinen tilastotyöryhmä
- Tietohuoltokomitea
- FinnOA-ryhmä
- Suomen musiikkikirjastoyhdistys
- OPM:n Suomen Venäjä -tietopalvelun suunnittelu-projekti
- OPM:n sukukansojen tukiohjelman kirjastoyhteistyö
- Yksityisarkistojen yhteistyöryhmä, YKRI

Kirjastoalan seminaarit ja tapahtumat

- Kirjastoverkon tapaaminen 2 – Kansalliskirjaston toimialan laajentaminen, 27.2.2003
- FinELib-päivä, 21.5.2003
- European Endeavor User Group Meeting, 1.–6.9.2003
- Toward a User-Centered Approach to Digital Libraries, yhteistyössä Åbo Akademin, Oulun ja Tampereen yliopistojen kanssa, 8.–9.9.2003

Yhteistyöprojektit

Elektroniset aineistot ja niiden tiedonvälitys

- Elektra pro – Elektroninen julkaiseminen ja sen tekijänoikeuksiin liittyvien käytäntöjen kehittäminen
- FinELib – käyttöliittymähanke
- SVUC – Scandinavian Virtual Union Catalogue, kehittää periaatteet pohjoismaisten yhteisluetteloiden yhdistämiseen virtuaaliseksi yhteisluetteloksi.
- Nordic Web-Archive – pohjoismaisten kansalliskirjastojen hanke, joka kehittää kansallisten web-arkistojen käyttöohjelmistoa
- EU:n IST-ohjelma (New Information Society Technologies). Kirjasto toimii EU-Kultivate -hankkeen kansallisena tukipisteenä.
- TEL-projekti – Euroopan kansalliskirjastojen The European Library –hanke
- ONE Association – hanke bibliografisten tietojen yhteiskäytön edellytyksien luomiseksi

- Sisältötuotannon vahvistaminen kirjallisen kulttuuriperinnön alalla on OPMn rahoittama hanke, joka tähtää digitaalisen ”Historiallisen sanomalehtikirjaston” 1860-1890 sekä tieteellisten aikakauslehtien sähköiseen käyttöön.
- MINERVA (Ministerial Network for Valorising Activities in Digitisation) EU-Information Society -ohjelmaan kuuluva hanke, jonka päätavoitteena on tehdä kulttuuri- ja tieteellinen perintö helpommin saavutettavaksi, hyödyntää digitaalisen sisällön koulutuspotentiaalia ja parantaa digitaalisen sisältötuotannon edellytyksiä.
- MIKADO – painetun kulttuuriperinnön digitointipalvelu, Itä-Suomen EU tavoite 1 -ohjelman hanke, joka tähtää mikrokuvaus- ja konservointilaitoksen digitointitoiminnan vahvistamiseen investoinneilla laitteiden hankintaa varten sekä tietojärjestelmien kehittämiseen.

Tutkimustoiminta ja kulttuuriperintö

- Jean Sibeliuksen teosten kriittinen laitos – niiden painaminen, 45 osaa
- Lyyra – suomalaisten säveltäjien sävellyskäsikirjoitusten ja yksityisarkistojen jatkokeruu sekä aineistojen järjestäminen tutkijoiden käyttöön

Kirjaston hallintoelimet

Kirjaston johtokunta

Professori Seppo Hentilä, puheenjohtaja
 FM Anton Eskola
 Professori Mariam Ginman
 Ylikirjastonhoitaja Mirja Iivonen
 Opetusneuvos Annu Jylhä-Pyykönen
 Professori Maarit Kaimio
 Kirjastosihteerit Tarja Mäkinen
 Kulttuuritoimenjohtaja Keijo Perälä
 Professori Reijo Työri
 Rehtori Pertti Vuorela

Amerikka-kirjaston neuvottelukunta

Ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm, puheenjohtaja
 Lehtori Erkki Berndtson
 Lehdistö- ja kulttuuriasianneuvos Victoria Middleton
 1. lähetystösihteerit Helene Kessler
 Kirjastonjohtaja Liisa Kujanpää

FinELib ohjausryhmä

Rehtori Matti Uusitupa, puheenjohtaja
 Ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm
 Pääjohtaja Jussi Huttunen
 Johtaja Sakari Karjalainen
 Professori Sanna Järvelä
 Ylikirjastonhoitaja Päivi Kytömäki
 Pääsihteerit Kaj Malm
 Professori Lea Sistonen
 Vararehtori Raija Sollamo (31.7.2003 asti)
 Vararehtori Hannele Niemi (1.8.2003 lukien)
 Kirjastotoimenjohtaja Inkeri Näätäsaari

Kansallisen luetteloinnin ohjausryhmä

Tuotantopäällikkö Tuula Haapamäki, puheenjohtaja
 Pääsuunnittelija Arne Hedman
 Kirjastonhoitaja Esa Hämäläinen
 Tietopalvelusihteerit Birgitta Kurvinen
 Informaatikko Yrjö Lindegren
 Kirjastonhoitaja Eeva Murtomaa
 Kirjastonhoitaja Eila Vainikka

Tilastot

Kirjaston menot vuonna 2003

	2001 (mk) 1000 mk (1000 €)	2002 (€)	2003 (€) ennakkotieto
Menot ilman tilakustannuksia	78 652 (13 228 €)	11 656 002 (69 303 441 mk)	13 685 186
Budjettimenot yhteensä	51 812	9 788 311	11 628 568
Henkilöstö	34 013	5 863 452	6 419 840
Kirjastoaineiston hankinta	5 049	877 308 ¹⁾	798 004 ¹⁾
Kansallinen elektroninen kirjasto	-	1 830 471 ²⁾	3 178 296 ²⁾
Muut menot	7 247	1 217 080	1 232 428 ³⁾
Muut rahoitusmenot	26 840	1 867 691	2 056 618
Maksullinen palvelutoiminta	4 930	823 205	807 087 ⁴⁾
Kansallinen elektroninen kirjasto + amk FinELib	14 392	63 453 ⁵⁾	367 503 ⁶⁾
Muut rahoituslähteet	7 518	981 033	882 028
Tilakustannukset	23 903	3 957 100	4 092 600
Menot yhteensä	102 555 (17 249 €)	15 613 102 (92 831 289 mk)	17 777 786

Kirjastoaineiston hankintaan sisältyy lisenssimaksuja (1000 mk)

- Vuosi 2001: 838
- Vuosi 2001: Kirjastoaineiston hankintaan sisältyy äänitteitä 104

Vuosi 2002:

- ¹⁾ Kirjastoaineiston hankintaan sisältyy äänitteitä
- ²⁾ Lisenssimaksuja, sisältyy v. 2001 siirtynyt HY FinELib rahaa 122 438 euroa, joka on käytetty HY lisenssimaksuihin
- ³⁾ OPM amk lisenssimaksuja

Vuosi 2003:

- ¹⁾ Lisenssimaksuja 2 145 euroa
- ²⁾ Lisenssimaksuja 2 467 180 euroa
- ³⁾ Kohtaan "Muut" sisältyy äänitteitä 9 728 euroa
- ⁴⁾ FinELibin maksullista 130 106 euroa
- ⁵⁾ OPM amk lisenssimaksuja 260 743 euroa

Budjettimenoihin on sisällytetty edelliseltä vuodelta siirtynyt maksullisen toiminnan tulo.

Lainaus paikallis- ja kaukolainaus

	2001	2002	2003
Lainaus yhteensä, josta	515 700	486 800	524 100
• slaavilainen kirjasto	26 900	29 500	30 000
• kansalliskokoelma	12 000	13 200	17 700
• erikoiskokoelmat	6 200	4 400	4 700
• paikallislainaus	510 600	481 800	520 100
• kaukolainaus	5 100	5 000	4 000

Vuosi 2001: Asiakaskäyttöön tarkoitettu maanalainen aikakauslehtitila valmistui

Nimekkeiden määrä kirjaston omien kokoelmien luettelotietokannoissa

	2001	2002	2003
Yhteensä	1 406 600	1 469 800	1 502 000
FENNICA	693 000	715 000	737 400
HELKA:			
- Humanistinen keskuskirjasto	543 800	574 500	580 700
- Slaavilainen kirjasto	160 500	170 000	173 100
- American Resource Center	9 300	10 300	10 800

Vapaakappaleiden aineistokohtainen kartunta

	2001	2002	2003
Luetteloitavat kirjat (nid.)	16 200	18 500	16 200
Kausijulkaisut (nim.)	7 200	8 800	8 900
AV-aineisto (nim.)	5 700	5 900	5 900
Kartat ja nuotit (nid.)	1 400	1 600	1 180
Luetteloimattomat painatteen (nid.)	64 000	77 500 ¹⁾	51 700

¹⁾ Lukuun sisältyy uutena ryhmänä pienpinalehdet

Linnea-tietokantojen tietuemäärät

	2001	2002	2003
LINDA	3 670 000	3 790 000	4 228 000
MANDA	1 860 000	1 917 000	1 953 000
ARTO	773 000	836 000	894 000
VIOLA	496 000	560 000	584 000

Kirjaston omat tilat 2003

Yhteensä	28 500 m ²	
Tutkijatilat	8 500 m ²	29 %
Kokoelmatilat	15 000 m ²	53 %
Työskentelytilat	5 000 m ²	18 %

Tilamäärään ei sisälly osuutta yliopiston yhteisistä tiloista.

